

**Nokian kaupungin
varhaiskasvatussuunnitelma
2022**

Nimi	Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2022
Kunta	Nokia
Hyväksymispäivämäärä	8.6.2022
Pdf luotu	26.7.2023

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.	1
1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.	2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	4
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	9
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	9
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	12
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	14
2.4. Arvoperusta.	17
2.5. Oppimiskäsitys.	19
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	19
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	20
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen.	21
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.	21
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.	22
2.7.4. Monilukutaito.	24
2.7.5. Digitaalinen osaaminen.	24
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen.	25
2.7.7. Uudet lukutaidot osana laaja-alaista osaamista.	26
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	27
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	28
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	29
3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	30
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	31
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	33
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	33
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	35
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	37
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	37
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	38
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	41
4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	41
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	42

4.3. Monipuoliset työtavat.	44
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	44
4.5. Oppimisen alueet.	47
4.5.1. Kielten rikas maailma.	48
4.5.2. Ilmaisun monet muodot.	49
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme.	51
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	53
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	54
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	56
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	58
5. Lapsen tuki.	60
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	60
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	64
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	64
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	65
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	66
5.3.1. Yleinen tuki.	67
5.3.2. Tehostettu tuki.	68
5.3.3. Erityinen tuki.	69
5.3.4. Tuen muodot.	69
5.4. Lapsen tuen arviointi.	72
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	73
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	75
6. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	80
6.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	80

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatuslaki 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä⁸.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista

6 Varhaiskasvatustalaki 21 §

7 Varhaiskasvatustalaki 1 §

8 Varhaiskasvatustalaki 22 §

9 Lastensuojelutalaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

10 Laki kotoutumisen edistämistä (1386/2010) 15 §

11 Laki naisten ja miesten välistä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja yhdenvertaisuustalaki (1325/2014) 6 a §

12 Varhaiskasvatustalaki 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja kuntakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma muodostavat kokonaisuuden. Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) esitetään jokaisessa luvussa ensin, jonka jälkeen on kirjattu tarvittaessa kunnan täsmennykset kyseisestä kokonaisuudesta. Varhaiskasvatuksen kuntakohtaista suunnitelmaa on laadittu osittain seudullisena yhteistyönä Tampereen kaupunkiseudulla. Tampereen kaupunkiseudun muodostavat Kangasala, Lempäälä, Nokia, Orivesi, Pirkkala, Tampere, Vesilahti ja Ylöjärvi. Nokian varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan sähköisessä muodossa e-perusteet palvelussa.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä Lapsiystävällinen kunta -toimintamalli otetaan huomioon varhaiskasvatussuunnitelmaa ja varhaiskasvatuksen toimintaohjelmaa päivitettäessä. Nokian kaupunki on sitoutunut UNICEFIN Lapsiystävällinen kunta – toimintamalliin, jonka tavoitteena on vahvistaa lasten osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja lapsen edun toteutumista kaupungin palveluissa, hallinnossa ja päätöksenteossa.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentää erillisenä asiakirjana esiopetuksen opiskeluhuoltosuunnitelma, joka sisältää suunnitelman lapsen suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman sekä kriisisuunnitelman. Muita varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentäviä asiakirjoja ovat arvioinnin käsikirja, Kulttuurikasvatussuunnitelma (kulttuuripolku), varhaiskasvatuksen kestävän kehityksen suunnitelma ja Liikuntapolku.

Kaikki varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät asiakirjat ja lomakkeet ovat henkilöstön sähköisessä työtilassa Teamsissä tai sähköisessä järjestelmässä, Päikyssä. Huoltajille suunnatut lomakkeet, tiedotteet ja oppaat ovat kaupungin verkkosivuilla ja huoltajille suunnatussa sähköisessä järjestelmässä.

Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa noudatetaan kaupungin toteuttamassa ja ohjaamassa kunnallisessa sekä yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelma koskee kaikilta osin myös perhepäivähoitoa, ellei asiayhteydestä muuta ilmene.

Varhaiskasvatuksen toiminnan kehittämistä ohjaa vuosittain arvioitava varhaiskasvatuksen toimintaohjelma, joka pohjautuu Nokian kaupungin strategiaan, laadunarvioinnin tuottamaan tietoon ja varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasuun). Toimintaohjelmaan on kirjattu kehittämisen painopisteet ja toimenpiteet niiden toteuttamiseksi sekä arviointi.

¹³ Varhaiskasvatustilaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatustilaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatustilaki 65–73§

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Varhaiskasvatussyksiköt laativat vuosittain Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan, laadunarviointiin ja varhaiskasvatuksen toimintaohjelmaan perustuvan pedagogisen toimintasuunnitelman. Pedagoginen toimintasuunnitelma sisältää yksikön toimintasuunnitelman, ryhmävasun, tiimisopimuksen ja arviointiosan. Yksikkökohtaiset osuudet laaditaan varhaiskasvatussyksikön johtajan ja henkilöstön yhteistyönä. Pedagoginen toimintasuunnitelma konkretisoi varhaiskasvatuksen tavoitteita ja sisältää toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman sekä ryhmäkohtaiset tavoitteet kiusaamisen ehkäisemiseksi. Ryhmävasun laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä tiimin ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Pedagoginen toimintasuunnitelma on kuvattu tarkemmin luvussa 4.1.

Henkilöstö on osallistunut Nokian varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen arvokahviloissa, tasa-arvotyöpajoissa, erilaisissa työryhmissä, kyselyihin vastaamalla, yksiköille suunnattujen tehtävien pohdintoilla sekä paikallisen vasun tekstejä kommentoien. Vuonna 2019 henkilöstö arvioi varhaiskasvatussuunnitelman toimivuutta ja suunnitelmaa päivitettiin esiin nostettujen kehittämiskohteiden osalta. Varhaiskasvatuksen tuen päivittämisen yhteydessä (2022) henkilöstöltä kysyttiin toiveita vasuun kirjattavista tukeen liittyvistä sisällöistä. 2023 päivityksen yhteydessä huomioitiin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakiin tulleet varhaiskasvatusta koskevat muutokset. Henkilöstö arvioi varhaiskasvatuksen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä käytäntöjä, joiden pohjalta laadittiin kuntakohtainen suunnitelma osaksi esiopetuksen opiskeluhuoltosuunnitelmaa.

Lapset ovat osallistuneet varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen kertomalla leikkejä, joita haluavat leikkiä varhaiskasvatuksessa ja kuvaamalla toiveitaan oppimiselle varhaiskasvatuksessa ollessaan. Lasten mainitsemista leikeistä ilmeni monipuolisuus ja oppimiseen liittyvissä toiveissa korostuivat liikunnalliset taidot. Lasten laatupeleillä on selvitetty lasten näkemyksiä leikeistä ja vuorovaikutuksesta varhaiskasvatuksessa. Tuen osuuteen varhaiskasvatuksen erityisopettajat selvittivät lapsilta asioita, jotka auttavat heitä erilaisissa tilanteissa. Lapsilta on selvitetty leikkikaverin valintaan vaikuttavia tekijöitä ja tuloksia on hyödynnetty toimintakulttuurin kehittämiseen liittyvässä ohjauksessa.

Huoltajien näkemyksiä on kartoitettu kunnioittavan kohtaamisen toteutumisesta. Kyselyn tuloksia on hyödynnetty erityisesti kuntakohtaisen toimintakulttuurin ja toimintatapojen kuvauksia laadittaessa luvussa 4.5. Siirtymävaiheita on kehitetty huoltajille suunnatun varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyvällä kyselyllä. Vuonna 2022 huoltajat osallistuivat vasun päivitykseen huoltajakyselyllä, jonka tuloksia hyödynnettiin päivitystyössä lapsen tukeen liittyen.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on huomioitu yhtenäinen toimintakulttuuri ja lapsen polun jatkumo esiopetuksen opetussuunnitelman ja kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman kanssa. Yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa on toteutettu luomalla yhteiset käytänteet laajoihin terveystarkastuksiin ja käytännön yhteistyöhön liittyen. Käytäntöjä on päivitetty yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa.

Vasun ohjausryhmä päivittää Nokian paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä toimii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelmatyön koordinoinnin tukena. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan osana varhaiskasvatuksen laadunarviointia ja kehittämistyötä vuosittain. Kokonaisvaltaisesti varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja päivitetään laadunarvioinnin aikataulun mukaisesti.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁵. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen

19 Varhaiskasvatuslaki 23 §

20 HE 148/2021, s. 34

21 Varhaiskasvatuslaki 23 §

22 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

23 Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

24 Varhaiskasvatuslaki 41 §

25 Varhaiskasvatuslaki 23 §

26 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä²⁸.

Lapsen varhaiskasvatus alkaa perheen ohjauksesta varhaiskasvatuksen palveluihin. Monimuotoisella palveluohjauksella varmistetaan, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä, joita on kuvattu tarkemmin luvussa 2.2. Jokainen varhaiskasvatuksen työntekijä toimii omalta osaltaan palveluohjaajana omalla työpaikallaan. Palveluohjauksen tavoitteena on antaa tietoa huoltajille varhaiskasvatuksen eri palvelumuodoista huomioiden ensisijaisesti lapsen etu. Palveluohjauksessa lapsen edulla tarkoitetaan muun muassa lapsen tarpeisiin vastaamista, vertaissuhteiden pysyvyyttä ja jatkumoa siirryttäessä varhaiskasvatuksesta, esiopetukseen ja kouluun. Palveluohjaus auttaa huoltajia valitsemaan lapselleen ja perheen tilanteeseen parhaiten sopivan palvelun. Lisäksi palveluohjaus on varhaiskasvatuksen hallinnon ja henkilöstön toimesta tapahtuvaa neuvontaa ja ohjaamista palveluiden hakemiseen ja laskutukseen liittyen. Kaupungin verkkosivut ovat merkittävä osa palveluohjausta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma nähdään Tampereen kaupunkiseudulla prosessina.

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

LAPSEN VASUPROSESSI

ALOITUS JA TUTUSTUMINEN

Kutsutaan lapsi ja huoltajat tutustumaan varhaiskasvatuspaikkaan.

Kerrotaan huoltajille varhaiskasvatuspaikan toimintakulttuurista ja -käytännöistä.

Pyydetään huoltajia kertomaan lapsestaan sekä odotuksista ja toiveistaan varhaiskasvatukselle.

Kerrotaan huoltajille osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksista.

LAADUKAS
PEDAGOGINEN
TOIMINTA

RYHMÄN PEDAGOGINEN SUUNNITELMA

Suunnitelmasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja.
Suunnitelmaa päivitetään lasten vasuista nousevilla asioilla sekä henkilöstön havainnoilla.

Suunnitelman laatimisessa hyödynnetään

- lasten vasuja
- lasten kiinnostuksen kohteita
- ryhmän pedagogista arviointia
- muuntuvia oppimisympäristöjä

LAADUKAS
PEDAGOGINEN
TOIMINTA

ARVIOINTI

Tavoitteiden, toiminnan ja tuen toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti.

Arviointiin osallistuvat henkilöstö, lapset ja huoltajat.

LAPSEN VARHAISKASVATUS- SUUNNITELMA

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle ja oppimisympäristölle. Huomioidaan yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden näkökulmat.

- Kasvattajatiimi valmistautuu vasukeskusteluun ja pohtii lapsen osallisuuden tavat. Pedagogista dokumentointia hyödynnetään suunnitelman laadinnassa.
- Vasukeskustelussa yhdistyvät lapsen, huoltajien, henkilöstön ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset.
- Kirjataan lapsen vahvuuksia, kehittymistä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet toiminnalle sekä tuen tarpeet ja tukitoimet.
- Lapsen vasu laaditaan pääsääntöisesti kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta.

LAADUKAS
PEDAGOGINEN
TOIMINTA

TIEDONSIIRTO ESIOPETUKSEEN

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan tiimissä säännöllisesti. Vasukeskustelu huoltajien kanssa pidetään syksyisin ja harkinnan mukaan myös keväällä. Lapsen vasun arviointikeskustelu toteutetaan kahdesti vuodessa kuitenkin aina, jos lapsen tarpeet muuttuvat tai huoltajat sitä toivovat. Tehostettua tai erityistä tukea saavien lasten vasuja arvioidaan vähintään kahdesti vuodessa.

Lapselle laaditun varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta laaditaan jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle oppimissuunnitelma. Esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa

toteutetaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa, jossa on huomioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.

Päiväkodeissa varhaiskasvatuksen opettaja laatii lapsen varhaiskasvatussuunnitelman yhteistyössä kasvattajatiimin, lapsen, huoltajan/huoltajien ja tarvittavien muiden asiantuntijoiden kanssa. Lapsen ryhmän henkilöstö huolehtii, että etähuoltajalla on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja arviointiin. Lapsen osallistuminen oman varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin sovitaan ryhmän henkilöstön kesken. Lapsi voi myös osallistua keskusteluun soveltuvin osin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) on mukana tarvittaessa lapsen tuen suunnittelussa ja varhaiskasvatuskeskusteluissa. Veon rooli tuen arvioinnissa kuvataan tarkemmin luvuissa 5.4. ja 5.3 ja tuen toteuttamiseen liittyen luvussa 5.3. Tarkemmat ohjeistukset varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ovat vasuohjeistuksessa.

Jos lapsella on pitkäaikaissairaus, hänelle laaditaan sairauden hoitoon liittyvä suunnitelma varhaiskasvatusta varten. Tieto suunnitelmasta kirjataan lapsen vasuun ja se huomioidaan lapsen ja tarvittaessa ryhmävasun laatimisessa. Pitkäaikaista lääkehoitoa vaativissa sairauksissa suunnitelma laaditaan, vaikka lääkkeenanto tapahtuisi kotona. Varhaiskasvatusta varten tehtävän suunnitelman laatii lääkehoitoluvan suorittanut lastenhoitaja tai ohjaaja yhteistyössä huoltajien kanssa. Suunnitelman laatimisen perustana on terveydenhuollossa laadittu selvitys sairaudesta ja lääkehuollosta. Huoltajat toimittavat terveydenhuollon selvityksen varhaiskasvatusta varten. Varhaiskasvatuksen lääkehoidon käytänteitä on kuvattu tarkemmin varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelmassa.

Perhepäivähoitaja voi tarvittaessa konsultoida varhaiskasvatuksen opettajaa ja varhaiskasvatuksen erityisopettajaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin liittyen. Nokiolla perhepäivähoidossa työskentelevä varhaiskasvatuksen opettaja kouluttaa ja tarvittaessa ohjaa perhepäivähoitajia lasten vasujen laatimisessa.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolaki³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan

29 Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

30 Varhaiskasvatustilain 1 §

31 Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

32 Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

33 Varhaiskasvatustilain 52 §

34 Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

35 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

36 Hallintolaki (434/2003)

37 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

38 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

39 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁴⁸, sosiaalihuoltolakea⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolakea⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalake⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inkluusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;

40 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

41 Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

42 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

43 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

44 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

45 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

46 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

47 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

48 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

49 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

50 Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

51 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

52 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

53 Varhaiskasvatuslaki 3 §

10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimintilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁵⁶. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla⁶⁰ (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

Varhaiskasvatus järjestetään lähipalveluna aina kun se on mahdollista tai elleivät huoltajat toisin toivo. Lähipalvelulla tarkoitetaan palvelua, jonne lapsen kuljettaminen on sujuvaa ja joka tukee lapsen eheää oppimisen jatkumoa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja kouluun. Lapsen tuki järjestetään ensisijaisesti lapsen omassa varhaiskasvatuspaikassa. Nokiolla päiväkotitoimintaa ja perhepäivähoitoa järjestetään kunnallisena ja yksityisenä palveluna. Yksityisen palvelutuotannon ohjaamisesta ja valvonnasta vastaa päiväkotitoiminnan osalta varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö ja perhepäivähoidon osalta perhepäivähoidosta vastaava varhaiskasvatusyksikön johtaja. Esiopetuksessa olevan lapsen varhaiskasvatus järjestetään samassa päiväkodissa, johon esiopetus hallinnollisesti kuuluu. Äidinkielenään ruotsia puhuvat lapset voivat osallistua varhaiskasvatukseen Tampereen ruotsinkielisessä päiväkodissa.

Koulujen loma-aikoina varhaiskasvatusta järjestetään supistetusti ja osa päiväkodeista tai ryhmistä suljetaan kokonaan. Yksityisiltä palveluntuottajilta edellytetään ympärivuotista aukioloa tai päivystyksen järjestämistä muulla tavoin. Järjestelyistä he sopivat huoltajien kanssa.

Jokaisella varhaiskasvatusyksiköllä on nimetty **varhaiskasvatuksen erityisopettaja** (veo), joka toimii yhteistyössä varhaiskasvatusyksikön johtajan ja henkilöstön kanssa. Lapsen tuki järjestetään joustavasti lapsen omassa päiväkoti- ja perhepäivähoitoryhmässä veon asiantuntijuutta hyödyntäen. **Yksityisille palveluntuottajille** on nimetty veo, joka osallistuu lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin. Tuen toteuttamisesta vastaa yksityinen palveluntuottaja. Lapsen tuen järjestämisen periaatteet on kuvattu yksityisen varhaiskasvatuksen sääntökirjassa.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶³. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä⁶⁴.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuo- doista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁵. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁶.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁷. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä

63 Varhaiskasvatuslaki 1 §

64 Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

65 Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

66 Varhaiskasvatuslaki 25 §

67 Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁸. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶⁹. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁰. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän⁷¹.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁷².

Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja esitellään kaupungin verkkosivuilla, joita esimerkiksi neuvola voi hyödyntää lapsen varhaiskasvatukseen haun ollessa ajankohtainen. Ennen varhaiskasvatuspaikan hakua huoltajat voivat tutustua varhaiskasvatusyksiköiden toimintaan verkkosivujen kautta tai ottamalla yhteyttä suoraan varhaiskasvatuksen palvelupäällikköön tai varhaiskasvatusyksikön johtajaan.

Varhaiskasvatusta järjestetään Nokialla kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Avointa kunnallista varhaiskasvatusta Nokialla järjestetään tilapäishoitona, joka toteutuu perhepäivähoidossa ja päiväkodeissa mahdollisuuksien mukaan.

Perhepäivähoidon johtamisen rakenteissa huomioidaan kunnallisen ja yksityisen perhepäivähoidon yhteistyö pedagogisen ohjauksen varmistamiseksi. Kunnalliset perhepäivähoitajat toimivat tiimeissä ja voivat tehdä yhteistyötä lähipäiväkodin kanssa mahdollisuuksien mukaan. Perhepäivähoitajat voivat sopia lähipäiväkodin kanssa yhteistyöstä esimerkiksi tiloihin, toimintaan ja tapahtumiin liittyen. Perhepäivähoidossa työskentelee varhaiskasvatuksen opettaja, jonka pedagogista asiantuntijuutta hyödynnetään perhepäivähoidon suunnittelussa ja arvioinnissa sekä lasten tarpeisiin liittyvässä konsultoinnissa. Lapsen yleiseen tukeen liittyvissä kysymyksissä perhepäivähoitaja konsultoi varhaiskasvatuksen opettajaa, joka

68 Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

69 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

70 Varhaiskasvatuslaki 38 §

71 Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

72 Varhaiskasvatuslaki 13 §

tarvittaessa ohjaa perhepäivähoitajaa konsultoimaan veoa. Yksityisillä perhepäivähoitajilla on mahdollisuus osallistua kunnan järjestämään koulutukseen. Koulutukset sovitaan yksityistä perhepäivähoitoa ohjaavan varhaiskasvatustyöryhmän johtajan kanssa.

Kunnallisen perhepäivähoidon varahoito järjestetään varakoti Perhosessa. Varakoti on pieni yksikkö, jonka päätehtävänä on tarjota lapselle tuttu ja turvallinen hoitopaikka lapsen oman hoitajan ollessa estynyt esimerkiksi loman tai sairauden vuoksi. Perhepäivähoitajat ja varakoti tekevät säännöllistä yhteistyötä ja tarvittaessa myös hoitaja lapsineen voi työskennellä tilapäisesti siellä.

Vuorohoitoa tarvitsevien lasten varhaiskasvatus järjestetään Puropuiston päiväkodissa lapsen ja perheen vuorokausi- ja viikkorytmi huomioiden. Yhteistyö huoltajien kanssa korostuu varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Vuorohoidossa kiinnitetään erityistä huomiota lasten turvallisuuden tunteeseen ja kaverisuhteisiin vaihtuvissa vertaisryhmissä.

Tilapäinen varhaiskasvatus on satunnaista varhaiskasvatusta, ja se on tarkoitettu kotona hoidettaville lapsille. Tilapäistä varhaiskasvatusta järjestetään mahdollisuuksien mukaan kunnallisessa perhepäivähoidossa ja päiväkodeissa. Tilapäishoito ei kuulu subjektiivisen oikeuden piiriin.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷³.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁷⁴.

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁴ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

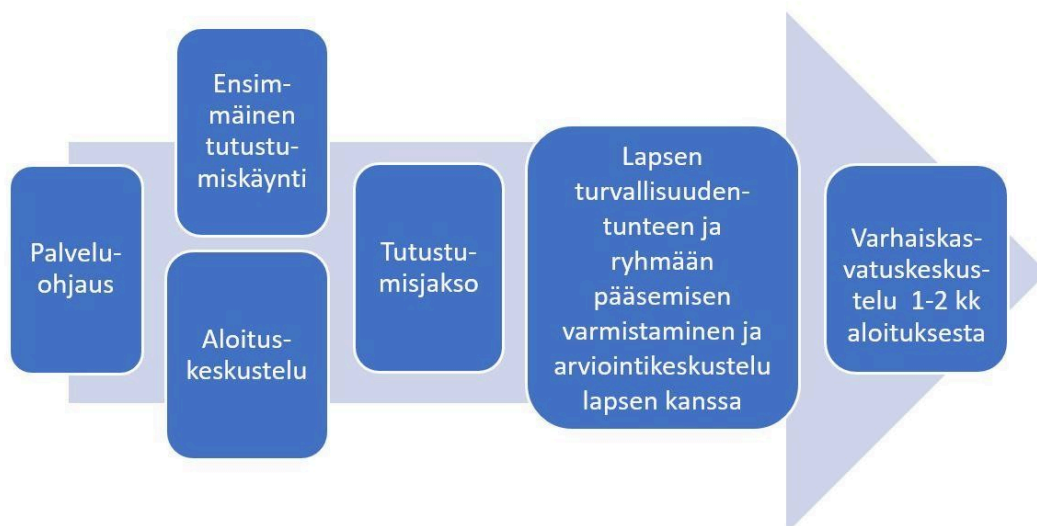
Lapsen varhaiskasvatuksen aloitus on ainutkertainen ja merkityksellinen siirtymävaihe kotoa varhaiskasvatukseen. Kodin ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyökulttuuri alkaa muotoutua alusta pitäen luoduissa käytänteissä. Lapsen ja huoltajan osallisuuden toteutumiseksi perhettä ja lasta kuullaan ja heille annetaan tilaa kertoa lapselle ja huoltajalle tärkeistä asioista. Henkilöstö ottaa lapsen näkemykset huomioon toiminnassa ja varhaiskasvatusympäristössä aloituksesta lähtien. Joskus lapsen siirtymää kotoa varhaiskasvatukseen voi auttaa konkreettinen esine, lelu tai valokuva. Myös toistuvat rutiinit kotoa varhaiskasvatukseen siirtymisessä saattavat helpottaa eroamista huoltajasta.

Kuva 1. Vanhempien kokemuksia varhaiskasvatuksen aloituksesta.

Jos huoltaja ei ole ottanut yhteyttä **aloituskeskustelun** sopimiseksi, ottaa henkilöstö yhteyttä huoltajaan keskusteluajan sopimiseksi. Jos lapsen tuen tarve on tiedossa, pyydetään veo mukaan aloituskeskusteluun. Maahanmuuttajataustaisten lasten aloituspalaveriin kutsutaan lisäksi maahanmuuttajatyöstä vastaavaan sosiaaliohjaajaan.

Aloituskeskustelussa keskustellaan varhaiskasvatukseen ja lapsen liittyvistä asioista sekä luodaan hyvä perusta yhteistyölle. Aloituskeskustelun kulku noudattaa lapsen vasuun liitettävää Varhaiskasvatuksen aloitus- lomaketta. Aloituskeskustelun ja aloitukseen liittyvien käytäntöjen tarkempi ohjeistus on kuvattu vasu- ohjeistuksessa.

Kuvio 4. Varhaiskasvatuksen aloitus

Nokian kaupungin toteuttamassa varhaiskasvatuksessa on mahdollisuus **maksuttomaan tutustumisaikaan**. Se on tarkoitettu ensimmäistä kertaa kunnallisessa varhaiskasvatuksessa aloittaville lapsille. Perhepäivähoidosta päiväkotiin siirtyvillä lapsilla on myös oikeus tutustumisaikaan. Päivystysaikana tutustumisaika järjestetään räätälöidysti ja mahdollisuuksien mukaan. Jos ryhmässä on tilapäistä henkilöstövajetta, voi tutustumisaikaa siirtää. Lapsen siirtyessä perhepäivähoidosta päiväkotiin, perhepäivähoitaja voi käydä tutustumassa lapsiryhmänsä kanssa päiväkotiin. Tutustumisjaksolla henkilöstö tukee lasta tutustumaan lapsiryhmään ja luomaan kaverisuhteita. Maksuttomasta tutustumisajasta on tarkempaa tietoa kaupungin verkkosivuilla. Yhden – kahden kuukauden kuluttua varhaiskasvatuksen aloituksesta huoltajien kanssa pidetään varhaiskasvatuskeskustelu.

Lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen, lapsen vasu lähetetään uuteen yksikköön huoltajan luvalla. Välttämätön tieto siirretään, vaikka huoltaja kieltäisi tiedonsiirron. Kunnan järjestämän varhaiskasvatuksen sisällä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan siirtää ilman erillistä lupaa.

Varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseksi pidetään tiedonsiirtopalaveri, jonka kutsuu koolle lähettävän yksikön henkilöstö. Huoltajille kerrotaan tiedonsiirtopalaverin ajankohta, jotta he voivat halutessaan osallistua palaveriin. Siirtopalaveri voidaan pitää myös lapsen siirtyessä **yksikön sisällä** ryhmästä toiseen. Yksikössä järjestetään lapselle tutustumishetkiä uuteen ryhmään ennen lapsen siirtymistä. Tutustumishetkien tavoitteena on tutustuttaa lapsi uusiin kavereihin, aikuisiin, tiloihin ja ryhmän päivittäisiin käytäntöihin. Henkilöstö tukee uuden lapsen aloittaessa erityisesti hänen ryhmän jäseneksi pääsemistä ja ystävyyssuhteiden muodostumista. Kahden viikon kuluessa lapsen kanssa keskustellaan ja selvitetään hänen kokemuksiaan aloituksesta, kavereiden löytymisestä ja esimerkiksi mahdollisista uuteen tilanteeseen liittyvistä peloista.

Tampereen seudulla kuntien (Kangasala, Lempäälä, Nokia, Orivesi, Pirkkala, Tampere, Vesilahti, Ylöjärvi) välillä siirtyvän lapsen vasu siirretään huoltajan luvalla uuteen kuntaan. Jos huoltaja ei anna vasun siirtämiseen lupaa, siirretään varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömät tiedot.

Jos huoltajat haluavat lapsensa **varhennettuun esiopetukseen** 5-vuotiaana, asiasta keskustellaan yhdessä vanhempien, henkilöstön ja veon kanssa. Keskustelussa nostetaan esiin varhennetun koulun aloituksen mahdolliset vaikutukset lapsen tulevaisuuteen suhteessa omaan ikäluokkaan. Lisäksi huoltajille kerrotaan, että heidän tulee huolehtia ja kustantaa lapselle psykologin tekemä kehityksen arviointi /-arvioinnit esiopetuskeväänä. Esiopetusryhmään sijoitetaan ensisijaisesti 6-vuotiaiden lasten ikäluokka. Maksuttoman esiopetuksen voi saada vain

yhden kerran ennen oppivelvollisuuden alkamista. Tämä ei koske kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun piirissä olevia lapsia.

Esiopetukseen siirtyvän lapsen kevään vasukeskustelussa arvioidaan lapsen vasun toteutumista. Esiopetuksen oppimissuunnitelmaan kirjataan lapsen kasvun ja oppimisen kannalta tarpeellinen tieto esiopetukseen siirrettäväksi. Mikäli lapsella ei ole päätöstä tehostetusta tai erityisestä tuesta, mutta hänellä on hallintopäätös tukipalveluista, siirretään oppimissuunnitelman lisäksi hallintopäätös esiopetukseen. Pedagogisiin asiakirjoihin kirjataan erityisesti tuen toteuttamiseen ja vaikuttavuuteen liittyvät tekijät.

Mikäli esiopetukseen siirtyvällä lapsella on varhaiskasvatuksessa **tehostettu tuki**, lapsen tiedot siirretään pedagogisella arviolla esiopetukseen. Pedagoginen arvio laaditaan valmiiksi syksyllä esiopetuksessa yhteistyössä opiskeluhooltohenkilöstön kanssa. Pedagogisen arvion lisäksi siopetukseen siirretään hallintopäätös varhaiskasvatuksen tuesta.

Jos lapsella on varhaiskasvatuksessa **erityinen tuki**, siirretään lapsen tiedot pedagogisella selvityksellä. Pedagoginen selvitys laaditaan valmiiksi syksyllä esiopetuksessa yhteistyössä opiskeluhooltohenkilöstön kanssa. Pedagogisen selvityksen lisäksi esiopetukseen siirretään hallintopäätös varhaiskasvatuksen tuesta.

Esiopetuksen erityisen tuen päätös voidaan tehdä keväällä varhaiskasvatuksessa ennen esiopetuksen alkamista ilman pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen esiopetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Tällöin esiopetukseen siirretään hallintopäätös erityisestä tuesta esiopetusta varten sekä varhaiskasvatuksen tuen hallintopäätös, mikäli lapsi osallistuu täydentävään varhaiskasvatukseen. Hallintopäätöksen esiopetuksen erityisestä tuesta tekee varhaiskasvatuksen johtaja.

Jos lapsen tuki muuttuu varhaiskasvatuksessa aiemmin tehdystä päätöksestä ja lapsen varhaiskasvatuksen tarve esiopetuksessa jatkuu, tehdään uusi hallintopäätös esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta varten. Lapsen varhaiskasvatuksen tuen tarpeen päättyessä, tehdään hallintopäätös tuen päättämisestä.

Mikäli huoltaja ei anna lupaa tietojen siirtämiseen ja lapsi aloittaa esiopetuksessa ilman täydentävää varhaiskasvatusta, siirretään esiopetuksen järjestäjälle esiopetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot. Perhepäivähoidosta ja muista päiväkodeista siirtyvien lasten oppimissuunnitelmat toimitetaan toukokuun puoliväliin mennessä päiväkotiiin, jossa lapsi aloittaa esiopetuksen. Päiväkodissa esiopetusryhmään tulevien lasten oppimissuunnitelmat käydään läpi tulevan esiopetusryhmän kartoittamiseksi.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁵, varhaiskasvatuslain⁷⁶ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁷.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

⁷⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁷ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁸. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita⁷⁹.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁰. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Nokian kaupunki on sitoutunut lapsiystävällisyyden kehittämiseen ja UNICEFin Lapsiystävällinen kunta- toimintamalliin. Malli perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, jonka neljä perus-periaatetta ovat oikeus elämään ja kehittymiseen, lapsen etu, yhdenvertaisuus ja

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

oikeus syrjimättömyyteen sekä osallisuus. Nämä periaatteet korostuvat Nokian kaupungin varhaiskasvatuksen arvopohjassa.

Varhaiskasvatuksessa perheiden monimuotoisuus tulee ymmärtää itsestäänselvyytenä. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden tapoja. Laaja perhekäsitys auttaa lasta kohtaamaan monimuotoisuutta omassa elämässään. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä huomioidaan lasten ja perheiden erilaiset tilanteet. (Esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelma 2017)

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Tutkiminen ja ihmettely ovat lapselle luontaisia tapoja oppia ja hahmottaa maailmaa. Tutkimista tapahtuu kaikkialla, se voi olla ennalta suunniteltua tai spontaania hetkessä elämistä. Lapsen kysymyksille, kokeiluille ja yhdessä pohtimiselle annetaan tilaa ja mahdollisuuksia. Aikuinen ei anna valmista vastausta lapselle, eikä hänen tarvitse tietää tai osata kaikkea. Tutkimalla oppiminen edellyttää aikuisen sensitiivisyyttä, lasten aloitteiden havaitsemista sekä tilanteisiin tarttumista. Tutkimiseen ja kokeiluun liittyvät myös epäonnistumiset ja niistä oppiminen.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen,

erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸¹.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimeä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja

erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan yhdessä tekemisen kulttuuria. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet näkyvät yhdessä lasten kanssa valituissa toimintatavoissa ja oppimisen ohjaamisessa. Laaja-alaisen osaamisen edistäminen on osa jokapäiväistä toimintaa. Laaja-alaisen osaamisen edistämiseksi hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan erilaisia oppimisympäristöjä ja yhteistyökumppaneita.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

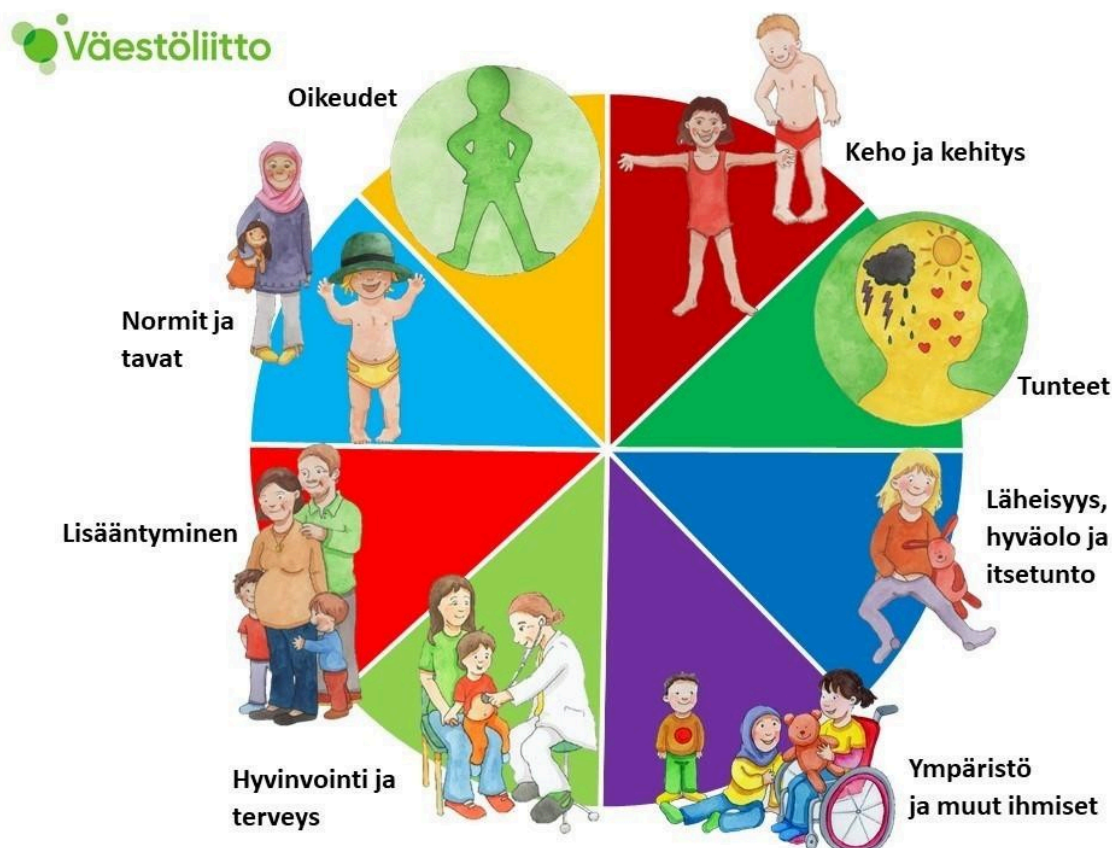
Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia - kunnioittaen yksilöllisyyttä ja korostaen terveen itsetunnon vahvistamista. Hyvinvointi rakentuu eri tekijöistä ja siihen vaikuttavat terveys, turvallisuus, ihmissuhteet, osallisuus ja oppiminen (Valtioneuvosto 2019). Lapsen hyvinvoinnin perusedellytys on sujuva arki. Se rakentuu lapsen henkilökohtaisen kokemuksen kautta.

Kokonaisvaltaista hyvinvointioppimista tukevat ruokatottumukset, arjen rytmi, ajankäyttö, uni, lepo, ruutuajan hallinta ja liikkuminen. Hyvinvointioppimiseen kuuluvat myös vuorovaikutustaidot, ruokaympäristö, elimistön ja mielen viestien havaitseminen sekä niiden tulkinta ja ilmaisu. Näitä voidaan oppia vertaisryhmän kanssa yhdessä ja aikuisten ohjauksessa tapahtuvissa vuorovaikutustilanteissa. (Valtion ravitsemusneuvottelukunta, 2018). Yhteisöllisen

toimintakulttuurin edistämistä ja kiusaamisen ehkäisyyn liittyviä pedagogisia toimintatapoja on kuvattu esiopetuksen opiskeluhuoltosuunnitelmassa laajemmin.

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kehotunnekasvatusta, joka on iänmukaista seksuaalikasvatusta sisältäen lapsen tunne- ja turvataidot. Se vahvistaa myönteistä minäkuvaa ja halua pitää itsestä huolta. Kehotunnekasvatus edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia - kunnioittaen perheiden ja sukupuoli-identiteettien moninaisuutta, lapsen yksilöllisyyttä sekä korostaen terveen itsetunnon ja kehonkuvan vahvistamista.

Kuvio 5. Kehotunnekasvatuksen osa-alueet. Lähde: Väestöliitto

Lapsella on oikeus kehittyä turvassa, omassa tahdissa ja häiritsemättä. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Lasten kanssa opetellaan turvataitoja, vahvistetaan itsearvostusta ja itsemääräämisoikeutta. Lasta tuetaan ymmärtämään, että keho on oma, arvokas ja tärkeä. Lapselle seksuaalisuus, itsensä tutkiminen ja kehostaan nauttiminen on hyvin luonnollista ja avointa. Lapselle opetetaan oman ja muiden kehojen arvostamista, ja opetetaan mitkä alueet kehossa ovat yksityisiä. Lapsia kannustetaan avoimeen ja sallivaan keskusteluun ja luodaan turvallinen ilmapiiri, jossa kaikille tunteille ja kysymyksille on tilaa.

Asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä lapsen ikätaso huomioiden. Kehon jokaisella kohdalla on oma nimi. Aikuisella on vastuu siitä, että lapsi uskaltaa kääntyä kaikissa kysymyksissä ja ongelmissa aikuisen puoleen. Lasta kannustetaan puhumaan avoimesti mahdollisista huolistaan, peloistaan ja kokemuksistaan. Lapselle tarjotaan syliä ja turvaa sekä opetellaan suhtautumaan läheisyyteen, kosketukseen ja hellyyteen myönteisesti. Väestöliiton sivuilta löytyy materiaaleja ja lisää tietoa kehotunnekasvatuksesta.

2.7.4. Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Monilukutaito on ihmisenä olemisen ja elämisen taitoa moninaistuvassa maailmassa. Se on taitoa ymmärtää ja tulla ymmärretyksi sekä suhtautua maailmaan avoimesti, mutta terveen kriittisesti. Monilukutaito on suvaitsevuutta, osallisuutta ja moninaisuutta. Siinä huomioidaan erilaiset tavat tuottaa ja tulkita tekstejä tai viestejä mahdollistetaan kaikkien osallisuus. (MOI -hanke, monilukutaito.com.)

Monilukutaito on jokaisen lapsen oikeus ja se edistää lapsen mahdollisuutta täysivaltaiseen osallisuuteen. Lasten kanssa harjoitellaan tunnistamaan, mikä on totta ja mikä ei. Kulttuurisen monimuotoisuuden hahmottamiseen ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseen tarvitaan monilukutaitoa, joka on moninaisuuden ymmärtämistä ja moniäänisyyttä. Monilukutaitoa edistetään yhteistyössä varhaiskasvatuksen, koulujen, kirjastojen ja kulttuuripalveluiden sekä perheiden ja muiden yhteisöjen kanssa.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Lasten digitaalista osaamista kehitetään Uudet lukutaidot -ohjelman mukaisesti. Henkilöstön vahva tuki digitaalisia laitteita käytettäessä tulee huomioida erityisesti pienten lasten kanssa. Lapset tutustuvat yhdessä henkilöstön kanssa turvalliseen ja vastuulliseen mediavälineiden ja -sisältöjen käyttöön. Lasten kanssa pohditaan ja arvioidaan verkossa olevan tiedon luonnetta ja luotettavuutta. Tavoitteena on yhteistyössä huoltajien kanssa ylläpitää tasapainoa lapsen suojelemisen ja kehittyvän itsenäisyyden välillä. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että käytössä olevien sovellusten ja pelien ikärajoja noudatetaan, niiden sisällöt ovat turvallisia, lapsen taitoja kehittäviä ja pedagogisesti perusteltuja.

Varhaiskasvatuksen digitaalisuuden kehittämistä ohjaa varhaiskasvatuksen digikoordinaattori. Jokaisessa varhaiskasvatustyksikössä on digitutor tukemassa yksikön digitaalisuuteen liittyvien käytäntöjen ja osaamisen kehittämistä sekä hankintojen suunnittelua yhteistyössä varhaiskasvatustyksikön johtajan kanssa. Varhaiskasvatukseen oppimisympäristöjä ja pedagogisia sisältöjä kehitetään varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden suuntaisesti. Varhaiskasvatuksen digitaalisen osaamisen sekä oppimis- ja työympäristön kehittäminen kuvataan varhaiskasvatuksen toimintaohjelmassa ja yksikkötasolla pedagogisessa toimintasuunnitelmassa.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan työskentelemään itsenäisesti ja yhdessä toisten kanssa sekä toimimaan pitkäjänteisesti. Jokaisen lapsen osallistumisen mahdollisuudet tulee varmistaa. Esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelman yhteisöllisen opiskeluhoillon luku ja sen osana oleva tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma sisältävät lasten osallisuuden edistämiseen liittyviä toimintakäytäntöjä laajemmin.

Lapsia kannustetaan sinnikkyteen työn loppuunsaattamisessa sekä oman ja toisten työn ja sen tulosten arvostamiseen. Yhteisön jäsenet, lapset tai aikuiset, auttavat ja tukevat toisiaan. Varhaiskasvatuksessa työn tulosta arvokkaampaa on sitä edeltävä prosessi ja siinä koetut tunteet, arvostus ja onnistuminen yksin tai yhdessä.

2.7.7. Uudet lukutaidot osana laaja-alaista osaamista

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Uudet lukutaidot-ohjelma liittyy laaja-alaisen osaamisen osa-alueisiin. Uusia lukutaitoja tarvitaan perinteisen lukemisen rinnalle, koska tietoyhteiskunta on muuttanut lukemisen tapoja ja lukutaidon merkitystä. Uudet lukutaidot sisältävät ohjelmointiosaamisen, medialukutaidon sekä digitaalisen osaamisen kokonaisuudet, joita lasten kanssa käsitellään ikätason mukaisesti.

Ohjelmointiosaaminen varhaiskasvatuksessa liittyy kaikkeen arjen toimintaan. Kun lapsi ihmettelee, kysyy, tutkii, kokeilee, ratkaisee, nimeää, vertailee ja toimii ohjeen mukaan, hän harjoittelee ohjelmoinnin alkeita. Lapset harjoittelevat ajattelua leikkien, pelaten ja yhdessä kokeillen havainnoimalla arjen teknologiaa omassa lähiympäristössään.

Medialukutaidon kokonaisuudessa lapsi tutkii, kokeilee ja arvioi erilaisia mediasisältöjä. Lapsiideoi, tuottaa ja tarkastelee mediasisältöä itse sekä yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Katsomalla, kuvaamalla ja videoimalla tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin. Lasten kanssa keskustellaan turvallisesta median käytöstä, ikärajoista sekä oman toiminnan vaikutuksista toisiin ja rohkaistaan kertomaan kokemuksistaan ja tunteistaan. Mediakasvatuksella tuetaan osallisuutta, oman mediasuhteen tiedostamista, kriittistä medialukutaitoa ja hyvinvointia (Mediakasvatus.fi).

Mediakasvatuksen tukena Nokian varhaiskasvatuksessa laaditaan ryhmän digisäännöt, joissa käsitellään mediakasvatukseen liittyviä asioita ja yhdessä lasten kanssa sovitaan arjen käytäntöjä mm. digiturvallisuudesta, ergonomiasta ja laitteiden säilyttämisestä. Varhaiskasvatusyksiköt saavat tukea ja materiaalia mediakasvatuksen toteuttamiseen valtakunnallisilta Mediataito – ja sanomalehtiweekilta.

Tieto- ja viestintäteknologiseen osaamiseen kuuluu tutustuminen ja tutkiminen teknologisiin ilmiöihin digitaalisessa ympäristössä. Lapsen yksityisyyden ja tietosuojan turvaamiseksi henkilöstö tiedostaa digitaalisten ympäristöjen riskit ja keskustelee niistä lasten sekä huoltajien kanssa. Lasten kanssa haetaan tietoa lapsia kiinnostavista asioista ja tutustutaan kokeillen arjen teknologiaan sekä tutkimisen tapoihin. Digitaalisia ympäristöjä hyödynnetään yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamisessa.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

Inklusiivinen toimintakulttuuri varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti. Inklusiossa on kyse varhaiskasvatustoiminnan järjestämisen arvoperustasta ja ideologisesta kokonaisvaltaisesta tavasta ajatella, joka johtaa lapsen osallisuutta vahvistaviin pedagogisiin ratkaisuihin sekä monimuotoisiin ja joustaviin opetusjärjestelyihin. Inklusion käytännön toiminnan toteuttamisessa näkyviä arvopohjaisia periaatteita ovat kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, lapsen edun ensisijaisuus, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. Ihmiset ovat erilaisia ja kaikenlaista erilaisuutta kunnioitetaan ja arvostetaan. Inklusio tulee nähdä jatkuvana pyrkimyksenä etsiä parempia tapoja vastata moninaisuuteen ja oppia siitä.

Inklusiivisuus toteutuu laadukkaassa pedagogisessa toiminnassa, erityispedagogisessa osaamisessa, kasvatus- ja opetushenkilöstön sitoutumisessa inklusiivisiin periaatteisiin, ympäristön muokkaamisessa lapsille sopivaksi ja yhteistyössä vanhempien ja monialaisten ammattilaisten kanssa. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus omassa lapsiryhmässään toteutuvaan varhaiskasvatukseen sekä kehityksen ja oppimisen sekä hyvinvoinnin tukeen. Inklusio liittyy myös tukeen tarvittavaan resurssointiin ja henkilöstön osaamiseen.

Varhaiskasvatuksessa kaikki päivän tilanteet ovat oppimistilanteita ja ne suunnitellaan lapsen osallisuus ja toimijuus huomioiden. Kiiretön ilmapiiri luo lapselle mahdollisuuden harjoitella uusia taitoja. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään kasvatukseen, oppimiseen ja hoitoon. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan lasten vahvuudet ja lasten kehittyminen omassa tahdissaan. Henkilöstö auttaa ja tukee lapsen kehittyviä taitoja ja oppimista.

Ryhmän yhteisöllisyyden muodostuminen edellyttää tietoista rakentamista ja jokaisen lapsen tasavertaista jäsenyyttä sekä ystävyyssuhteiden tukemista lapsiryhmässä (Koivula 2010, Juutinen 2018). Tasavertaisen jäsenyyden toteutumiseksi osa lapsista tarvitsee tukea esimerkiksi sosioemotionaalisten, kielellisten tai oman toiminnan ohjaukseen liittyvien taitojen tukemisessa. Nämä tekijät tulee huomioida lapsiryhmien muodostamisessa.

Varhaiskasvatusyksikön lapsiryhmiin luodut rakenteet ovat laadukkaan varhaiskasvatuksen perusta. Lapsiryhmien muodostamisessa huomioidaan lasten tarpeet, ystävyyssuhteet ja vuorovaikutussuhteiden pysyvyys. Päiväkotien lapsiryhmät muodostetaan varhaiskasvatusyksikön johtajan ja veon yhteistyönä henkilöstön näkemys huomioiden. Henkilöstön näkökulmassa painottuu käsitys lasten ystävyyssuhteista ja veon näkökulmassa lapsen tuen tarpeisiin vastaaminen yksilöllisin ja yhteisöllisin keinoin. Lapsiryhmän henkilöstösuunnittelussa hyödynnetään veon asiantuntijuutta lapsen tuen tarpeiden ja henkilöstön osaamisen kohtaamisen varmistamiseksi sekä rakenteellisen tuen suunnittelemiseksi.

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava

lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁸².

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatusyksiköissä toimii varhaiskasvatuksen opettajista koostuva pedagoginen ohjausryhmä yhteisen pedagogiikan vahvistamiseksi. Ryhmään osallistuu myös veo, mikäli aihe liittyy lapsen tukeen. Pedagoginen ohjausryhmä kokoontuu säännöllisesti suunnittelemaan, kehittämään ja arvioimaan yksikön toimintakäytäntöjä. Varhaiskasvatuksen lastenhoitajista ja ohjaajista koostuva Perho- ryhmä kokoontuu säännöllisesti käsittelemään hoidollisia asioita. Varhaiskasvatusyksikön johtaja on läsnä molemmissa ryhmissä. Tiedonkulun ja yhteisen käsityksen varmistamiseksi eri ammattiryhmien jäsenet tuovat tarpeelliset asiat käsiteltäväksi omaan tiimiin. Varhaiskasvatuksen johtamisen ja pedagogiikan kehittämisen rakenteet on kuvattu varhaiskasvatuksen toimintaohjelmassa.

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa olennaista on lasten osallisuus ja toimijuus, innostuminen, turvallisuus, toimiva yhteistyö perheiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa sekä

yksikössä. Turvallisuutta luovat ihmissuhteet, oppiminen, terveys ja osallisuus, jotka kietoutuvat monilta osin yhteen. Aikuisen luoma turva ja valmius kuulla lasta ovat tärkeitä lapsen turvallisuuden tunteen luomiseksi. Lapsen näkökulma ja tulkinta maailmasta on erityinen, ja aikuisen tulee kunnioittaa ja arvostaa sitä silloinkin, kun se poikkeaa aikuisen tulkinnasta. Aikuisen näkökulmasta pieneltä tuntuvat asiat ovat usein lapselle ensisijaisen tärkeitä. (Valtioneuvosto 2019.)

Ryhmäytymiseen kiinnitetään huomiota koko toimintakauden ajan, mutta erityisesti toimintakauden alussa ja ryhmän rakenteeseen liittyvissä muutostilanteissa. Lapsia ohjataan harjoittelemaan ryhmässä toimimista, yhteistyötä, omien ideoiden sovittamista yhteen toisten kanssa ja ikäkaudelle sopivaa vastuunkantoa. Tavoitteena on muodostaa yhteisöllinen lapsiryhmä. Yhteisöllisyys on dynaamista ja henkilöstön tulee tiedostaa erilaiset lapsiin, kasvattajiin, tiloihin, toimintatapoihin ja ryhmittelyihin liittyvät tekijät, jotka vaikuttavat siihen millaiseksi ryhmän toimintakulttuuri rakentuu ja muuttuu.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu pedagogiikan kehittämistä edistävien työryhmien ja erilaisten verkostojen toimintaan, joiden tavoitteena on tukea yksiköiden pedagogista johtamista uusia käytäntöjä kehittämällä, hyväksi havaittuja toimintatapoja ja ideoita jakamalla. Nokialla kehittämisverkostoja ovat kulttuurivastaavien, liikuntalähettiläiden, digitutoreiden ja perhojen verkostot.

Varhaiskasvatusyksikön johtaja huolehtii varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvän keskustelun esiin nostamisesta työyhteisössä säännöllisesti. Koulutuksista saadun tiedon hyödyntämiseksi voi käyttää koulutusten tavoitteiden asettamiseen ja tiedon jakamiseen liittyviä lomakkeita. Pedagoginen toimintasuunnitelma tukee toiminnan suunnittelua ja kehittämistä arviointitiedon pohjalta.

Nokian kaupunki tekee yhteistyötä Tampereen yliopiston kanssa ja kuuluu kumppanuuspäiväkotiverkostoon. Verkoston toiminta tukee varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisella tasolla koulutuksina, hankeyhteistyönä, tutkimustoimintayhteistyönä ja opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaamisena.

Digitaalisen toimintakulttuurin vakiinnuttamiseksi varhaiskasvatusta järjestävän tahon tulee ylläpitää ja lisätä henkilöstön osaamista sekä taata tarvittava laitemäärä varhaiskasvatuksen yksiköissä.

Digitaalinen osaaminen ja teknologian hyödyntäminen on osa varhaiskasvatuksen henkilöstön pedagogista työtä. Henkilöstö käyttää monipuolisia digitaalisia mahdollisuuksia toiminnassaan. Heillä tulee olla laitteiden käyttämiseen liittyvää osaamista, joka on edellytys kehittyneelle pedagogiikalle ja toimintakulttuurille. Osaamiseen liittyy myös tietosuojaan ja -turvaan sekä tekijänoikeuksiin liittyvien säännösten tunteminen ja huomioiminen varhaiskasvatuksen arjessa.

Henkilöstölle tarjotaan seutu-, kunta- ja yksikötasolla monipuolista digiosaamisen kehittämistä, jossa hyödynnetään monimuotoisia oppimistapoja. Yhteistyötä tehdään myös Tampereen seudun kasvatus- ja opetusalan osaamisen kehittämispalvelu Osakkeen kanssa. Seudullinen varhaiskasvatuksen digiryhmä kehittää ja jakaa osaamista, sekä mahdollistaa seudullisen vertaistuen, verkostoitumisen ja dialogin. Seudullisella yhteistyöllä varmistetaan tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet digiosaamisen kehittämiseen. Yksikötasolla huolehditaan koulutusten oikeasta kohdentumisesta ja digitaalisen toimintakulttuurin kehittämisestä pedagogisella johtajuudella.

3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialueille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäseninä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitaihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Henkilöstö vaikuttaa omalla asenteellaan toimintakulttuuriin, jonka keskiössä on lasten hyvinvointi ja siihen vaikuttavat tekijät mm. fyysinen aktiivisuus ja leikki. Henkilöstö ja lapset luovat ilmapiirin, jossa lapsen on turvallista ilmaista erilaisia mielipiteitä ja tunteita sekä kokea yhdessä leikin ja tekemisen iloa. Leikki ja yhdessä toimiminen ovat lapsille luontaisia tapoja toimia ja niiden avulla lapsi oppii ymmärtämään vuoron vaihtamisen ja vastavuoroisuuden merkityksen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö kehittää leikin mahdollisuuksia ja rikastaa leikkiympäristöä havainnoinnin ja lasten ajatusten pohjalta. Henkilöstö rohkaisee omalla asenteellaan lapsia sukupuolisensitiivisiin leikki- ja välinevalintoihin. Leikkien ja toiminnan valinnassa kaikki lapset ovat tasa-arvoisia sukupuoleen katsomatta.

Vuorovaikutus on varhaiskasvatustoiminnan keskiössä. Ryhmän vuorovaikutuksen aktiivinen havainnointi on tärkeää varhaiskasvatuksen laadun arvioinnissa ja toiminnan suunnittelemisessa. Henkilöstön tulee kiinnittää huomiota päivän eri tilanteissa lasten keskinäiseen ja aikuisten ja lasten väliseen vuorovaikutukseen sekä luoda tilanteita ajatusten jakamiselle ja keskustelulle. Eri tilanteissa käytävät keskustelut kasvattavat lasten sanavarastoa ja antavat välineitä ajattelulle ja merkitysten muodostumiselle. Yhteiset keskustelut ja niissä koettu vastavuoroisuus ovat tärkeitä kaikkien lasten ajattelun ja oppimisen kehittymiselle. Erityisesti niistä hyötyvät lapset, joiden kielellinen kehitys tarvitsee tukea tai joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi. Tarvittaessa käytetään kommunikointia tukevia välineitä ja menetelmiä.

Varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota lasten tunnetaitojen vahvistamiseen ja tukemiseen. Lisäksi käytämme vertaissovittelua. Näitä toimintatapoja on kuvattu tarkemmin esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelman yhteisöllisen opiskeluhoillon luvussa.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸³ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁴. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen,

⁸³ Varhaiskasvatustilaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁴ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Sosiaalisesti kestäväällä osallisuuden toimintakulttuurilla edistetään tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta sekä ehkäistään syrjäytymistä. Sosiaalisesti kestävä osallisuuden toimintakulttuuri käsittää lasten ja varhaiskasvatuksen henkilöstön väliset suhteet niin, että kaikilla on mahdollisuus aktiiviseen toimijuuteen. Inklusiiviseen toimintakulttuuriin kuuluu osallisuuden edistäminen.

Lasten näkökulmasta tarkasteltuna sosiaalisesti kestäväällä osallisuuden toimintakulttuurilla on yhteys kuulumisen tunteeseen, hyväksytyksi tulemiseen, lasten tarpeisiin sekä osallistumiseen yhteisössä tehtävään päätöksentekoon. Lapsen osallisuus voi toteutua, kun lapsi tuntee olevansa merkityksellinen osa ryhmää. Tavoitteena on, että lapsi uskaltaa olla oma itsensä ja ilmaista ajatuksiaan, mielipiteitään sekä toiveitaan.

Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta.

Ystävällisyys, ilo ja huumori rakentavat koko ryhmän hyvää ilmapiiriä, vahvistavat me-henkeä luoden yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä.

Pedagogisesti painottuvan osallisuuden toimintakulttuurin periaatteita ovat:

- Yhteisön jäsenten (lapset, huoltajat, henkilöstö) keskinäinen luottamus ja kunnioitus
- Kiireetön, läsnäolosta syntyvä ilmapiiri ja sensitiivinen kohtaaminen
- Kaikilla varhaiskasvatuksen yhteisön jäsenillä on mahdollisuus tulla kuulluksi, tehdä aloitteita ja ilmaista mielipiteensä
- Yhteisön jäsenten välisten valtasuhteiden vaikuttavuuden tunnistaminen, tiedostaminen ja avoin dialogi pedagogisia ratkaisuja tehtäessä
- Lapset ja aikuiset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä

Vastuu lasten ja huoltajien osallisuuden ja toimijuuden mahdollistamisesta monipuolisuudesta ja kehittämisestä on varhaiskasvatusyksikön johtajan lisäksi henkilökunnalla. Järjestäjätaho ja henkilöstö arvioivat ja kehittävät suunnittelukäytäntöjä osallisuutta tukeviksi. Osallisuuden ja toimijuuden tavat ja menetelmät ovat monipuolisia vastaten yhteisön jäsenten tarpeita ja toiveita.

Inklusiivisessa pedagogisessa toiminnassa huomioidaan moninaisuus. Lapsen ominaisuudet ja ympäristön tarjoamat mahdollisuudet määrittävät lapsen toimintaa, sillä osallisuus, toiminta ja toimijuus rakentuvat suhteessa yhteisöön ja sen jäseniin sekä fyysiseen tilaan. Lapsen osallisuuteen, toimijuuteen ja sitä kautta inklusion toteutumiseen vaikutetaan varhaiskasvatuksen toimintatavoilla, pedagogiikan keinoin ja oppimisympäristöllä.

Osallisuuteen kuuluu, että osallistuminen on vapaaehtoista. Toimijuudella tarkoitetaan lapsen mahdollisuutta toimia ja vaikuttaa omaan toimintaansa. Osallisuuden ja toimijuuden toteutumiseksi tulee huomioida lasten erilaiset tarpeet, taidot ja mahdollisuudet.

Lasten osallistuminen ryhmän toiminnan suunnitteluun voi tapahtua mm. havaintojen, pedagogisen dokumentoinnin, keskustelujen, äänestysten, lastentoimikuntien ja -kokousten, haastattelujen ja kyselyiden kautta. Erityisesti pienten lasten kohdalla korostuu havainnoinnin ja kuvien käytön sekä oppimisympäristössä olevien valinnanmahdollisuuksien merkitys. Lasten mielipiteet ja aloitteet huomioidaan sekä luodaan ryhmään toimintatapoja, jotka mahdollistavat lasten kuulluksi tulemisen ja vaikuttamisen asioihin.

Pienemmässä ryhmässä vuorovaikutus ja lasten osallisuus mahdollistuvat paremmin. On kuitenkin huomioitava, että yhteisöllisyyden muodostumiseksi erilaisten lasten kanssa toimiminen ja lapsen sosiaalisen verkoston laajeneminen on tärkeää. Tästä syystä tarvitaan joustavaa ryhmittelyä, jonka myötä lapset saavat kokemuksia eri lasten kanssa toimimisesta. Lasten mielipiteitä tutkittaessa suuren ryhmän myönteiset kokemukset liittyivät ryhmäleikkien mahdollistumiseen ja kaverin löytymiseen kaikille lapsille (Eerola-Pennanen 2017).

Yhteisöllisyys edistää lasten sosiaalista hyvinvointia lisäämällä ryhmän jäsenten keskinäistä välittämistä ja huolehtimista toisistaan sekä lisäämällä pyrkimystä ratkaisukeskeisyyteen ja vähentäen konflikteja. Se lisää sitoutumista toiminnan ylläpitämiseen ja edistämiseen. Myönteinen ilmapiiri tukee yhteisöllisyyden muodostumista ja sen kehittyminen perustuu tunteisiin ja yhteisiin kokemuksiin. Leikki- ja vuorovaikutustaidot määrittävät yhteisöön pääsemistä, siksi niihin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Taitojen oppiminen voi olla hidasta ja henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että jokainen lapsi kokee kuuluvansa yhteisöön. (Koivula 2010, Juutinen 2018.)

Esiopetuksen opiskeluhuoltosuunnitelmaan sisältyvä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma toimii varhaiskasvatuksen toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tukena. Pedagogiseen toimintasuunnitelmaan kirjataan yksikkökohtaiset konkreettiset toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelma päivitetään vuosittain.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁵. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmenetetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Varhaiskasvatuksessa huolehditaan omaehtoisen ja ohjatun liikunnan toteutumisesta jokaisena varhaiskasvatuspäivänä ja ohjataan kiinnittämään huomiota terveellisiin elämäntapoihin. Lasten ja perheiden liikkumisen lisäämistä tuetaan varhaiskasvatuksen arjessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajille kerrotaan lasten kanssa käsitellyistä sisällöistä myös liikkumisen ja ravitsemuksen osalta sekä lähiympäristön retkeilymahdollisuuksista. Tavoitteena on houkutella perheitä yhteiseen liikkumiseen lapselle tutuissa ympäristöissä.

Lapsen vasu- keskustelussa otetaan puheeksi aktiivinen elämäntapa, ruokailun ja levon merkitys sekä mediavälineiden käyttö ja niiden vaikutukset. Tarvittaessa lapsi ohjataan neuvolaan, jossa arvioidaan tarve ravitsemusterapeutin, fysioterapeutin tai liikuntaneuvojan läheteelle.

Nokian kaupungin varhaiskasvatus on mukana varhaiskasvatuksen valtakunnallisessa Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmassa. Ohjelman tuella yksiköt kehittävät toimintatapojaan fyysistä aktiivisuutta ja liikkumista tukevaksi yksikön lähtökohdista käsin. Ryhmävasun arvioinnissa arvioidaan ohjelman tavoitteiden toteutumista. Liikkumisen edistämiseksi jokaisessa yksikössä on liikuntalähtetilas, joka kuuluu Nokian varhaiskasvatuksen liikuntalähtetiläiden verkostoon. Verkostossa jaetaan hyviä käytäntöjä, koordinoitaan Liikkuva varhaiskasvatus- ohjelmaa paikallisella tasolla ja tehdään yhteistyötä liikuntapalveluiden kanssa. Varhaiskasvatusyksikön johtaja huolehtii yhteistyössä liikuntalähtetilään kanssa verkoston asioiden käsittelystä yksikössä tarvittavin osin. Liikkumisen kehittämisen koordinointi ja toimintatavat on kuvattu tarkemmin Liikuntapolku- asiakirjassa.

Nokia on monipuolinen liikunnan ja liikkumisen kaupunki, jossa kannustetaan terveyttä edistävään elämäntapaan tarjoamalla hyvät olosuhteet liikkumiselle ja erilaiselle harrastamiselle. Lapsen fyysisen aktiivisuuden lisäämisen lisäksi tavoitteena on tukea perheitä liikkumisen lisäämisessä erilaisilla yhteistyökäytännöillä.

Fyysisen ja henkisen turvallisuuden edistämiseksi varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimintatavat on kuvattu esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelmassa. Suunnitelma lasten suojaamisesta väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä on osa esiopetuksen

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

opiskeluhuoltosuunnitelmaa. Pedagogiseen toimintasuunnitelmaan sisältyy ryhmäkohtainen osuus, johon kirjataan kiusaamisen ehkäisemisen ryhmäkohtaiset tavoitteet ja niiden arviointi.

Jokaisessa yksikössä on turvallisuuskansio, jonka ajantasaisuudesta kuntatasolla vastaa varhaiskasvatuksen turvallisuusryhmä. Yksikön johtaja vastaa ohjeistuksen ja käytäntöjen tiedottamisesta henkilöstölle.

Nokian kaupungin varhaiskasvatuksen kestävä kehityksen ohjeistus ohjaa yksiköiden toimintaa. Kestävä kehitys käytäntöjen ja ympäristökasvatuksen tueksi on laadittu Olli Oravan matkassa -perehdytysopas lapsille, jonka avulla voi suunnitella, tutustua, toteuttaa ja arvioida kestävä tulevaisuutta edistäviä käytäntöjä. Opas on jokaisessa yksikössä ja lisäksi varhaiskasvatuksen verkkosivuilla.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁶. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa

oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Lasten laatupeleissä lapset toivat esiin erilaisia fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen liittyviä tekijöitä kertomalla peloista, joita heillä on varhaiskasvatuksen oppimisympäristöön liittyen. Lapsen näkökulmasta turvallisen oppimisympäristön luomiseksi näistä asioista on hyvä keskustella lasten kanssa, koska aikuinen ei välttämättä ajattele lasten kokemia asioita pelottavina.

Kuva 2. Lasten pelottavina kokemia asioita

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristön tulee tukea lapsen osallisuutta ja aktiivisuutta. Toimintavälineitä on monipuolisesti esillä tai niistä on kuvia ja tekstejä kaapin ovissa/laatikoissa. Henkilöstö huomioi sukupuolisensitiivisyyden myös ohjatessaan lasten leikin valintaa.

Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan paikkakunnan tarjoamia oppimisympäristöjä. Nokialla on ulko- ja sisäliikuntapaikkoja, luontopolkuja, laavuja, nuotiopaikkoja, lintutorneja, leikki- ja lähiliikuntapaikkoja, joihin voi tutustua tarkemmin kaupungin verkkosivuilla. VisitNokia- sivulla on esitelty erilaisia mahdollisuuksia tutustua Nokiaan ja sen historiaan esimerkiksi Hinttalan kotiseutumuseo, reittiopastetut kotiseutupolut, kirjasto- ja kulttuuritalo Virta, työläiskotimuseot, useat kirkot ja Pinsiössä sijaitseva maataideteos.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁷.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁸. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

87 Varhaiskasvatuslaki 7 §

88 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

89 Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on tukea lapsen hyvää ja tasapainoista kehitystä luottamussuhteessa yhdessä vanhempien kanssa. Lapsi ja vanhemmat huomioidaan aina henkilökohtaisesti. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä huomioidaan perheiden erilaiset muodot, esimerkiksi uusioperhe. Huoltajien osallisuus toteutuu monin eri tavoin mm. huoltajien ja henkilöstön päivittäisissä kohtaamisissa, keskusteluissa ja lapsen vasukeskusteluissa.

Huoltajien kanssa kohdataan päivittäisissä tuonti- ja hakutilanteissa. Päivittäiset kuulumisten vaihdot ovat tärkeä osa varhaiskasvatuksessa tehtävää yhteistyötä. Tämän lisäksi käytössä on sähköinen järjestelmä, jota käytetään pääsääntöisenä tiedottamisen kanavana huoltajille ja huoltajilta varhaiskasvatukseen. Henkilöstö huolehtii, että huoltajat ovat tietoisia varhaiskasvatuksen tiedotuskanavista. Vuorovaikutuksessa ja viestinnässä kiinnitetään huomiota pedagogiseen sisältöön ja lapsen kehityksen tai tuen toteuttamisen kannalta oleellisiin asioihin. Tiedottamisen tulee olla säännöllistä. Jos varhaiskasvatuksen henkilöstö ei tapaa huoltajaa säännöllisesti, yhteydenpito sähköisesti on erityisen tärkeää. Jos lapsella on etähuoltaja, henkilöstön vastuulla on pitää yhteyttä ja tiedottaa etähuoltajaa esimerkiksi varhaiskasvatuskeskusteluun osallistumisesta.

Huoltajat voivat vaikuttaa lapsensa, lapsiryhmän ja varhaiskasvatusyksikön toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin mm. oman lapsen vasukeskustelussa, huoltajien kyselyihin ja vanhempainiltoihin osallistumalla, vanhempaintoimikunnissa ja yksikössä sovitulla muilla tavoilla. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät toimintatavat ja yhteistyö on kuvattu luvussa 1.3.

Henkilöstö keskustelee huoltajien kanssa digitaalisten ympäristöjen käytöstä ja toimintatavoista. Lasten kuvien ja tuotosten julkaisemiseksi tulee olla lupa lapselta ja huoltajilta.

Päivittäisten kohtaamisten lisäksi huoltajat ja henkilöstö käyttävät erilaisia sähköisiä kanavia keskinäiseen viestintään ja tiedottamiseen. Viestinnässä pyritään huoltajien kanssa vuorovaikutukseen sekä monipuoliseen tiedottamiseen lapsen kehityksestä ja varhaiskasvatuksen toteutumisesta. Digitaaliset välineet mahdollistavat reaaliaikaisen tiedon ja kuvien siirron sekä tuovat joustavuutta yhteydenpitoon ja tiedon kulkuun huoltajille koko varhaiskasvatuspäivän ajan. Huoltajia tuetaan varhaiskasvatuksen sovellusten käyttöönnotossa.

Nokian varhaiskasvatuksessa tuetaan monikulttuurisen lapsen sopeutumista uuteen kulttuuriin. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä on mahdollista käyttää tulkkipalveluja ja taata sitä kautta yhteinen ymmärrys lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen. Mikäli huoltajan äidinkieli on muu kuin suomen kieli, hänellä on oikeus käyttää tulkkipalvelua, jonka henkilöstö tilaa.

Maahanmuuttajataustaisten lasten asioissa otetaan tarvittaessa yhteyttä maahanmuuttajatyöstä vastaavaan sosiaalityöntekijään.

Siirtokäytänteisiin liittyvä yhteistyö huoltajien kanssa on kuvattu luvussa 2.3.

Henkilöstön tulee olla tietoisia siitä, kuka tai ketkä ovat lapsen virallisia huoltajia ja huomioida se yhteistyössä. Jos henkilöstöllä ei ole tarkkaa tietoa lapsen huoltajuudesta ja tilanteen riittävyys edellyttää asian varmistamista, voidaan lapsen huoltajuus tarkistaa väestörekisteristä. Tuolloin ollaan yhteydessä sivistyspalveluihin. Lain mukaan huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, jollei toisin ole säädetty tai määrätty. Asiasta, jolla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta, voivat huoltajat päättää vain yhdessä, jollei lapsen etu muuta vaadi. (Laki lapsen tapaamisesta ja huollosta 5 §) Lähtökohtaisesti molempia vanhempia tulisi informoida varhaiskasvatuksessa tapahtuvista muutoksista. (Opiskeluhuollon käsikirja Nokialla 2021)

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään

toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁰. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹¹.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä⁹².

Lapsen kehitystä ja kasvua arvioidaan yhteistyössä **neuvolan** kanssa 1 1/2v. ja 4v. laajoihin terveystarkastuksiin liittyen. Varhaiskasvatuksessa havainnoidaan lapsen motorisia taitoja ennen laajoja terveystarkastuksia. Varhaiskasvatuksessa täytetään lapsesta havainnointilomake, joka lähetetään hyvissä ajoin ennen tarkastusta huoltajan luvalla neuvolaan. Neuvolasta lähetetään palautelomake varhaiskasvatukseen. Yhteistyön tavoitteena on eri näkökulmien yhdistäminen ja varhaisen tuen havaitseminen ja toteutuminen. Yhteistyö on kuvattu tarkemmin luvun viisi kuviossa 6. Perusterveydenhoito on nimennyt jokaiseen varhaiskasvatusyksikköön nimikkoterveydenhoitajan, jonka puoleen henkilöstö voi kääntyä konsultaatiota vaativissa asioissa. Lapsen asioissa voidaan tarvittaessa olla yhteydessä lapsen omaan terveydenhoitajaan huoltajan luvalla. Varhaiskasvatuslain § 41 määrittää, että lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen tiedot, jotka ovat tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Lapsen varhaiskasvatuksen ja tuen tarpeen, toimenpiteiden ja toteuttamisen arvioinnista vastaavat varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Kulttuurikasvatuksen osalta tehdään yhteistyötä **kulttuuripalveluiden** kanssa. Kulttuuripolku on osa varhaiskasvatuksen laaja-alaisen osaamisen kokonaisuutta ja sen toteuttaminen on kuvattu luvussa 4.5 kohdassa Ilmaisun monet muodot. Kulttuuripalveluiden ja varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä suunnitellaan ja arvioidaan kulttuuripolku-työryhmässä.

Katsomusyhteisöjen kanssa tehtävä yhteistyö määräytyy lasten katsomusten mukaan. Lapsen osallistumiseen tulee olla huoltajan lupa. Näitä käytäntöjä on kuvattu tarkemmin luvussa 4.5 kohdassa Minä ja meidän yhteisömme.

90 Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

91 Varhaiskasvatuslaki 7 §

92 Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Ruoka- ja siivouspalveluiden sekä tilapalveluiden kanssa tehdään yhteistyötä, jotta varhaiskasvatuksen tukipalvelut tukevat lapsen hyvinvointia ja varhaiskasvatuksen tavoitteita. Yksikössä henkilöstö ja tarvittaessa esimiehet sopivat käytännön järjestelyistä. Ruoka- ja siivouspalveluiden kanssa laaditaan palvelusopimukset, joita arvioidaan vuosittain. Varhaiskasvatussuunnitelman sisältö ja tavoitteet huomioidaan sopimuksia laadittaessa. Tilapalveluiden kanssa tehdään yhteistyötä korjaustarpeiden kartoittamisessa talousarviovalmistelun yhteydessä.

Yksityisen palvelutuotannon kanssa tehtävä yhteistyö muodostuu yksityisen palvelutuotannon ohjauksesta ja valvonnasta sekä yhteistyökokouksista. Yksityisen palvelutuotannon henkilöstöä kutsutaan sisäisesti järjestettäviin koulutuksiin ja edustuksellisesti ulkopuolisen asiantuntijan pitämiin koulutuksiin. Koulutustilaisuudet ovat osa kunnan yksityisen palvelutuotannon ohjausta. Yksityisen perhepäivähoidon osalta tehdään kulloiseenkin tilanteeseen soveltuvat ratkaisut.

Kolmannen sektorin toimijoiden kanssa tehdään yhteistyötä mm. avoimen varhaiskasvatuksen järjestämiseen ja perhekeskusverkoston toimintaan liittyen. Varhaiskasvatuksen johto vastaa yhteistyön kehittämisestä ja arvioinnista yhdessä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa ja tiedottaa kuntalaisia palvelutarjonnasta. Mikäli kolmannen sektorin avoimissa palveluissa olevalla lapsella havaitaan tuen tarvetta, voivat toimijat huoltajan suostumuksella konsultoida lapsen kotia lähinnä sijaitsevan varhaiskasvatusyksikön varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.

Nokian varhaiskasvatusyksiköt tekevät tahoillaan yhteistyötä eri **vapaa-ajan toimijoiden** kanssa. Paikalliset urheiluseurat tarjoavat lapsiryhmille osana varhaiskasvatuksen liikuntapolkua erilaisia liikuntakokemuksia. Liikuntapolku huomioi erilaiset lajikokeilut. Päiväkodissa voi olla Mannerheimin Lastensuojeluliiton kautta päiväkotimummi tai -vaari. Päiväkotimummi tai -vaari on läsnä lasten arjessa esimerkiksi lukemalla satuja, pelaamalla pelejä, ulkoilemalla tai osallistumalla retkiin. Vastuu lapsista on aina varhaiskasvatuksen henkilöstöllä.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Varhaiskasvatuksen yksiköissä tehdään **pedagoginen toimintasuunnitelma**, joka on laadittu Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta työvälineeksi yksikkö- ja ryhmäkohtaiseen suunnitteluun. Toimintasuunnitelma on pedagogisen johtamisen väline varhaiskasvatuksen eri tasoille. Se rakentuu yksikön suunnitelmasta, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmasta ja arviointiosasta sekä tiimisopimuksesta. Toimintasuunnitelmaan kirjataan muun muassa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen toimenpiteet, huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa sekä kehittämisen painopistealueet. Henkilöstö arvioi ja kehittää pedagogista toimintasuunnitelmaa säännöllisesti mm. pedagogisessa ohjausryhmässä, omassa tiimissä ja kehittämisilloissa/- päivissä.

Lasten osallisuus arviointiin ja kehittämiseen toteutetaan kuuntelemalla lasten toiveita ja aloitteita, pedagogista dokumentointia hyödyntäen ja pelaamalla lasten laatupeliä.

Tiimisopimus tehdään keväällä tai seuraavan toimintakauden tiimien kokoonpanon selvittyä. Tiimin aloituskeskustelun tavoitteena on varmistaa hyvä alkua ryhmän toiminnalle, luoda pelisäännöt ja luoda yhteisiä näkemyksiä tiimin henkilökunnan välille.

Ryhmävasu laaditaan varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten vasujen pohjalta. Ryhmävasuun kirjataan ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmista konkreettiset toimenpiteet lasten varhaiskasvatuksen toteuttamiselle ja varhaiskasvatusympäristölle. Varhaiskasvatuksen opettaja(t) vastaa suunnitelman laatimisesta yhdessä tiimin kanssa ja kutsuu veon mukaan laatimiseen, jos ryhmän lapsilla on tuen tarvetta. Ryhmävasu on työväline, jota arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti havainnoinnin, itsearviointin ja palautteen perusteella tiimipalaverissa.

Ryhmävasukeskustelu käydään syys-lokakuun aikana. Yksikön johtaja ja veo tutustuvat ryhmävasuun ennalta sekä nostavat asioita tai kysymyksiä yhteiseen keskusteluun. Arviointikeskustelu yksikön johtajan ja veon kanssa käydään kevään aikana.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen

varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Suunnitelmallinen dokumentointi Nokian varhaiskasvatuksessa

- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
- Motoriikan havainnointi 1,5-v., 3v., 4v., 5v.
- 1,5-v. ja 4-v. havainnoinnit yhteistyössä neuvolan kanssa
- Hahmottamisen tehtävä 5v.
- 3-v ja 5-v havainnointilomakkeet
- Hali- ja Kehu- tehtävistä tarvittaessa harkinnan mukaan
- Havainnot ja valokuvat lapsista ja tuen toteutumisesta
- Havainnot ja valokuvat lasten vuorovaikutussuhteista ja leikistä
- Ryhmävasu

Mikä tahansa dokumentointi ei ole pedagogista dokumentointia. Dokumentoinnin käyttötapa määrittää sen, onko kyseessä pedagoginen dokumentointi. Oleellista on se, miten saatua tietoa käytetään. Pedagogista dokumentointia hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä sekä lasten ryhmittelyjen muodostamisessa ja oppimisympäristön kehittämisessä. Varhaiskasvatusyksiköissä on käytössä erilaisia toimintatapoja lapsen ja lapsiryhmän havainnointiin. Leikin, lasten vuorovaikutussuhteiden sekä aikuisen ja lasten toisilleen antamien roolien havainnoiminen on keskeistä.

Alkusuksysta ja vuoden aikana voidaan havainnoida lasten leikkiin sitoutumisen astetta. Onko sitoutuminen korkealla tai matalalla tasolla vai vaihtelee se. Leikin havainnoinnissa tulee kiinnittää huomiota myös epätasa-arvoa tuottavien tekijöiden tunnistamiseen ja esiin nostamiseen sekä ryhmän kaikkien jäsenten hyväksyntään ja toiminnan mielekkyyteen. Huomiota kiinnitetään esimerkiksi siihen, valitseeko tai päättääkö toinen lapsi usein toisen puolesta leikistä, kavereista tai leikkivälineistä. Säännöllisellä havainnoinnilla ja dokumentoinnilla havaitaan toistuvat toimintatavat ja pystytään puuttumaan ja ohjaamaan tilanne kaikkien lasten kannalta suotuisaan suuntaan. Lasta koskevat asiakirjat säilytetään lukitussa paikassa tai sähköisessä järjestelmässä. Kirjalliset dokumentit tulee huoltajan pyytäessä näyttää hänelle.

Henkilöstö toteuttaa yhdessä lasten kanssa digitaalisin menetelmin monipuolista pedagogista dokumentointia. Lapset ovat osallisina dokumentoinnissa esimerkiksi videoimalla, valokuvaamalla tai äänittämällä itse. Vahvistaakseen lasten osallisuutta dokumentointitapojen tulee olla joustavia ja lasten mukaan muuttuvia. Dokumentointi on tapa työskennellä yhdessä lasten kanssa. Lasten kanssa voidaan keskustella miten eri tavoin he osaavat, voivat ja haluavat tuoda ajatuksiaan esiin. Kokemusten yhteinen jakaminen on tärkeää, koska se vahvistaa yhteisön kiinteyttä, tukee sosio-emotionaalista hyvinvointia ja jokaisen lapsen identiteettiä.

Lasten osallisuus tehdään näkyväksi lapsille ja heidän huoltajilleen keskustellen ja pedagogisen dokumentoinnin avulla. Lapsiryhmän toiminnalle asetetut tavoitteet ja pedagogiset menetelmät tuodaan huoltajien tiedoksi esim. huoneentaulun avulla tai digitaalisin keinoin. Erilaisia talletettuja dokumentteja käydään läpi lasten kanssa, tiimipalaverissa sekä huoltajien tapaamisissa kuten vasu-keskusteluissa. Digitaalisia dokumentteja hyödynnetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Digitaalista dokumentointia voidaan hyödyntää myös tukea tarvitsevien lasten moniammatillisessa yhteistyössä muun muassa videomateriaalia käyttäen.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Työtavoissa huomioidaan leikki, toiminnallisuus, monipuolisuus ja vuorovaikutus. Lapsille tarjotaan monipuolisesi erilaisia työtapoja digitaalisuus huomioiden. Lapset ovat mukana työtapojen valinnassa ja niiden valinnassa huomioidaan lasten mielenkiinnon kohteet sekä tarpeet. Henkilöstö arvioi yhdessä lasten kanssa työtapoja säännöllisesti. Arvioinnissa hyödynnetään ryhmävasua sekä laatupelejä.

Nokian varhaiskasvatuksessa toimitaan pienryhmäpedagogiikkaa toteuttaen. Pienryhmäpedagogiikan arvopohjana on lapsen osallisuus, kohtaaminen ja kuuleminen. Tarkoituksena on mahdollistaa aktiivinen vuorovaikutus ja toiminta lasten ja aikuisten kesken. Pienryhmiä muodostetaan joustavasti erilaisiin tarpeisiin huomioiden lasten ystävyyssuhteet, mielenkiinnon kohteet, lapsen tuki sekä toiminnalle asetetut tavoitteet.

Lasten ryhmittely on suunnitelmallista ja tarkoituksenmukaista arkea tilanteeseen sopivissa ryhmissä. Pienryhmien lisäksi lapset toimivat varhaiskasvatuksessa eri kokoisissa ryhmissä toiminnalle asetettujen tavoitteiden mukaan. Pienryhmiä tai tavoitteen mukaisia ryhmittelyjä voidaan muodostaa yli ryhmärajojen esimerkiksi lasten mielenkiinnon, tuen toteuttamisen, sosiaalisen verkoston laajentamisen tai muun perusteen mukaan.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustele leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Leikki on lapsen kehityksessä kokonaisvaltainen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimimisen ja kokemisen tapa. Leikki vaikuttaa lapsen kehitykseen kaikilla sen osa-alueilla, joten se on lapsen kasvun ja kehityksen kannalta erityisen merkityksellinen toimintamuoto. (Koivula & Laakso 2017.) Leikki on toiminnan suunnittelun ja toteutuksen lähtökohta. Toimintaa havainnoimalla kasvattajat

arvioivat, missä heitä tarvitaan eniten. Lasten kanssa leikkimiseen varataan aikaa päivittäin ja erityisesti pienten lasten kanssa pyritään rakentamaan useamman osallistujan välisiä leikillisiä kohtaamisia. Pienelle lapselle on tärkeää leikin mallintaminen leikin syntymiseksi ja kehittymiseksi. (Pursi 2019.) Oppimisympäristö ja päiväjärjestys rakennetaan tukemaan monipuolista ja pitkäkestoista leikkiä. Lähiympäristöä hyödynnetään leikkiympäristönä ja perinteisen niin sanotun sisäleikin voi siirtää ulos.

Leikissä pienryhmäpedagogiikka muotoutuu lasten jakautuessa pienempiin leikkiryhmiin omien mielenkiinnon kohteiden ja kaverivalintojen mukaan. Aikuisen tulee kuitenkin huolehtia, että kaikki lapset pääsevät mukaan leikkiin ja vaikuttamaan rooliinsa leikissä, koska tämä vaikuttaa lapsen kokemaan osallisuuteen ja ryhmän yhteisöllisyyden rakentumiseen. Leikin havainnointi tekee näkyväksi ryhmädynaamisten ilmiöiden lisäksi lapsen sen hetkisen kehityksen eri osa-alueilla. Leikkiä havainnoimalla kasvattaja saa tietoa esimerkiksi lapsen motorisesta, kielellisestä, sosio-emotionaalisesta ja kognitiivisesta kehityksestä. (Koivula & Laakso, 2017.) Pienten lasten leikin havainnoinnissa kiinnitetään huomiota lasten kohtaamisiin ja sanoitetaan niitä leikin laajenemiseksi useamman lapsen välille (Pursi 2019). Yhteisleikin havainnoinnissa aikuisen tulee kiinnittää huomiota piileviin epätasa-arvoa tuottaviin tilanteisiin kuten kuka saa päättää tai kenen mielipidettä kuullaan esimerkiksi lasten leikkiroolien jakautumisessa, leikkivälineiden käytössä ja leikin juonen kehittämisessä. Jääkö joku lapsi ryhmän päätöksenteossa vaille osallisuutta? Tärkeää on kiinnittää huomiota yksin leikkiviin lapsiin ja selvittää syy yksin leikkimiselle, sillä joskus voi käydä niin, että tilanne näyttäytyy aikuiselle normaalina lapsen mielenkiinnon mukaisena toimintana esim. piirtäminen.

Lasten laatupelillä selvitettiin toimintakauden 2018-2019 aikana lasten mielipiteitä muun muassa kavereihin ja vuorovaikutukseen liittyen. Useimmiten lapset uskalsivat kertoa aikuiselle, jos heillä oli jokin mieltä painava asia. Aina näin ei kuitenkaan ole. Useimmilla lapsilla oli yksi tai useampi kaveri. Muutamat lapset kuitenkin kokivat, että heillä ei ole kaveria varhaiskasvatuksessa. Näiden lasten tunnistamiseksi henkilöstön tulee pohtia keinoja ja tukea jokaista lasta kaverin löytämisessä.

Kuva 3. Lasten kertomia ajatuksia kavereista leikeissä.

Yksi- ja kaksivuotiaiden lasten leikeissä keskeisiä toiminnan piirteitä ovat kasvokkainen vuorovaikutus ja erilaiset päivittäiset toiminnot. Lasta kiinnostaa esineiden käsittely ja tutkiminen, jossa hän käyttää monipuolisesti eri aistejaan. Tutkiessaan esineitä yhdessä kasvattajan tai toisten lasten kanssa lapsi kokee toiminnassa erilaisia haasteita ja onnistumisia, samalla tunteiden hallintaa harjoitellen. Lapsi opettelee myös kehonsa hallintaa ja uusia taitoja. Siirtymä esineleikistä roolileikkiin tapahtuu noin 3-4 vuoden iässä. Vertaissuhteiden merkitys korostuu ja lapset nauttivat erityisesti leikistä yhdessä. Yhteisleikeissä lasten sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot kehittyvät. Perusta roolileikkiin syntyy lapsen mielikuvituksen kehittymisen myötä. Roolileikki mahdollistaa lapsille aktiivisen kokeilemisen, valintojen tekemisen sekä omien toiveiden toteuttamisen turvallisessa ympäristössä. (Koivula & Laakso 2017.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstö luottaa lasten kykyyn ideoida ja rakentaa mieluisia leikki erilaisia tiloja, leluja, materiaaleja ja välineitä monipuolisesti hyödyntäen. Lasten leikissä ”mikä vaan voi olla mitä vaan”. Leikeissä lapset oppivat myös omien näkemysten esille tuomista ja neuvottelun taitoja. Lasten leikissä aikuisen tuki ja ohjaus ovat tarpeen esimerkiksi leikin rooleista neuvoteltaessa. Kasvattajan tehtävänä on varmistaa, että kieli ei sulje ketään leikin ulkopuolelle. Kasvattaja tarvitsee sensitiivisyyttä, havaitakseen millaiseen rooliin häntä kulloinkin tarvitaan.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden

ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹³ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös

lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsitteellisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan

moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työskentelään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Kulttuurikasvatusta toteutetaan paikallisten kulttuurikasvatuksen toimijoiden kanssa suunnitelmallisesti ja toiminnallisesti. Varhaiskasvatuksen kulttuurivastaavat ja Nokian kaupungin kulttuuri- ja kirjastopalvelut suunnittelevat ja toteuttavat yhteistyössä Kulttuuripolkua. Sen teemat vaihtuvat vuosittain ja ne suunnitellaan varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmia hyödyntäen. Kulttuuripolkua voidaan toteuttaa koko vuoden tai esimerkiksi teemakuukausina. Nokian Kulttuuripolussa lapsi on keskiössä erityisesti tekijänä, mutta myös kokijana. Henkilöstölle kulttuuripolku antaa tietoa ja materiaalia kulttuurikasvatuksen tueksi. Vuosittain vaihtuvan teeman materiaalit tallennetaan kulttuuripolun Teams-työtilaan. Kirjastoautossa ja kirjastossa lapset oppivat käyttämään julkista palvelua. Säännöllinen kirjaston käyttö lisää lasten hyvinvointia, sivistystä ja sosiaalista tasa-arvoa tarjoamalla kaikille mahdollisuuden tutustua kirjallisuuteen ja kokea sen synnyttämää mielihyvää.

Musiikkikasvatuksen määrä ja laatu ovat Karvin (2019) selvityksen mukaan vähentyneet varhaiskasvatuksessa. Musiikillisen ilmaisun tulee olla osa jokapäiväistä varhaiskasvatusta erilaisia päivän tilanteita hyödyntäen. Musiikki kehittää lasta kokonaisvaltaisesti. Kaikki yhdessä toteutettu ja koettu musiikillinen toiminta esimerkiksi laulu, laululeikki, musiikkiliikunta, laulupiirtäminen, rytmittely, yhteissoitto, on vuorovaikutteista toimintaa. Nämä tukevat ja edistävät yhteisöllisyyttä ja yhdessä toimimisen taitoja sekä osallisuutta, itseilmaisua ja tunnetaitoja. Lapsen mielenkiinto musiikkiin voi herätä laulaen, soittaen, kuuntelemalla tai rentoutumalla ja mielenkiinto voi kohdistua esimerkiksi melodiaan tai rytmiin. Aikuisen tehtävänä on tarjota erilaisia tapoja ja auttaa lasta löytämään musiikin maailma. Lasten spontaaneihin aloitteisiin tulee tarttua myös musiikissa.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

*Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).*

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Sitouttamattomuus tarkoittaa, että katsomuksia tarkastellaan tasaveroisin arvottamatta niitä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii moninaisuuden (erilaiset katsomukset) esiin tuomisesta lapsille. Lasta ei saa ohjata mihinkään katsomukseen eikä häneen saa katsomuksellisesti vaikuttaa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa katsomuskasvatuksesta ja sen käytännön toteutuksesta. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee toimia ammatillisesti katsomuksellisesti moninaisessa ympäristössä omasta katsomuksestaan riippumatta. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatukseen ei kuulu minkään uskonnon tai katsomuksen opetusta. Yhteistyö tapahtuu varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen periaatteiden ja tavoitteiden mukaisesti. Yhteistyössä tulee aina huomioida lapsen etu ja toiminnan tulee olla pedagogisesti perusteltua.

Varhaiskasvatuksessa voidaan viettää perinteisiä juhlia, kuten joulujuhla, kevätjuhla ja itsenäisyyspäivän juhla. Varhaiskasvatustyöskytävät päättävät juhlista ja niiden sisällöstä. Varhaiskasvatuksessa juhlat ovat osa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista pedagogista toimintaa ja niiden suunnittelu lähtee lapsiryhmästä ja sen tarpeista. Juhliin voi sisältyä joitakin uskontoon viittaavia elementtejä. Tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria. Juhlaan mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren tai hengellisen laulun laulamisen johdosta juhlaa ei voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena (Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/2002 vp ja 2/2014 vp). Lasten syntymäpäiväjuhlien viettäminen varhaiskasvatuksessa sovitaan yksikkökohtaisesti. Lapset eivät kuitenkaan tuo tarjottavaa kotoa, eikä syntymäpäiväkutsuja jaeta varhaiskasvatustyöskytöissä. Linjaus liittyy tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen sekä kiusaamisen ehkäisyyn.

Yhteistyömuotoja evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa ovat kirkkovierailut, urkuvartit, joulukirkko ja pääsiäisvaellus. Henkilöstön tulee tiedottaa riittävän ajoissa juhlista ja muista tilaisuuksista, jotka sisältävät uskontoon viittaavia elementtejä tai uskonnon harjoittamista. Uskonnollisten tilaisuuksien ja toimitusten aikana on järjestettävä vaihtoehtoja ja mielekästä toimintaa (perustuslakivaliokunta 2/2014 vp). Vaihtoehtoisen toiminnan tulee olla, uskonnollista sisältöä lukuun ottamatta, luonteeltaan ja tavoitteiltaan mahdollisimman samankaltaista kuin tilaisuudessa, jonka tilalla muuta toimintaa järjestetään. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, ettei uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta tai osallistumatta jättämisestä aiheudu lapselle leimautumista tai muita haitallisia seuraamuksia. Olennaista on, että lapsen huoltajalle jää vapaus valita, osallistuuko lapsi uskonnollista ainesta sisältäviin tilaisuuksiin. (Opetushallitus 2018)

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syöminen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Motoriset oppimisen taidot ovat yhteyksissä muuhun oppimiseen ja itsesäätelytaitoihin. Lapsen tarkoituksenmukainen ja rohkaiseva ohjaus, myönteisten kokemusten antaminen ja vahvistaminen kuuluvat laadukkaaseen liikkumisen ohjaukseen. Lasten myönteiset ja jaetut liikkumiskokemukset ovat erityisen tärkeitä. Laadukas liikunta pitää sisällään liikkumisen eri muodot. On osattava liikkua hiljaa ja hitaasti, olla liikkumatta sekä liikkua ympäristön ja tilanteen edellyttävällä tavalla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016.) Henkilöstö on ulkona aktiivinen ja mahdollistaa leikit, pelit, liikunnan ja retket.

Varhaiskasvatuksessa lasten motorisia taitoja havainnoidaan systemaattisesti vuosittain. Henkilöstön tulee tiedostaa, tunnistaa sekä tukea lasten motoristen taitojen kehittymistä. Motoriset taidot ovat yhteydessä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin lisäksi oppimisen, toiminnanohjauksen ja tarkkaavaisuuden pulmiin. Systemaattisella havainnoinnilla tuetaan lapsen kokonaiskehitystä, varmistetaan oikea-aikainen tuki ja ennaltaehkäistään mahdollisia ongelmia. Motoriikan vaikeudet heijastuvat moniin perustoimintoihin esimerkiksi pukemiseen, kirjoittamiseen ja ketteryttä vaativiin leikkeihin ja muihin tilanteisiin. Havainnoinnit ja Liikuntapolku- dokumentti tukevat henkilöstöä lasten tarpeita vastaavan toiminnan ja ympäristön suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Varhaiskasvatuksen sähköiseen työtilaan on koottu materiaalia liikkumisen suunnittelun tueksi. Lasten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet huomioidaan esim. ulkoilutilanteiden suunnittelussa, hankintoja tehtäessä ja pihäsääntöjä laadittaessa.

Lapsuus on tärkeä ajankohta vaikuttaa ravitsemukseen, koska lasten makumieltymykset ja ruokatottumukset kehittyvät varhain ja säilyvät suurelta osin aikuisuuteen. Lapsille luontainen tapa tutustua ruokaan on käyttää kaikkia aisteja: katsella, koskea, haistaa ja maistaa ruokaa. Pienten lasten ruokakasvatuksessa menetelmänä voidaan hyödyntää Sapere-menetelmää, jossa lapsi tutustuu ruoka- ja makumaailmaan kaikin aistein. Tämä vähentää ennakkoluuloja uusia ruokia kohtaan, lisää ruokailoa ja kasvattaa myönteistä kiinnostusta ruokaan ja ruokailuun. (Nokian kaupungin ravitsemussuunnitelma.) Lapselle on tarjolla koko ateria kerralla ja hänellä on mahdollisuus ottaa haluamaansa ruokaa lisää. Maistamisen tavat ovat lapsikohtaisia, aikuinen kannustaa lasta tutustumaan eri makuihin.

Lapsen suhde ruokaan rakentuu lapsen yksilöllisten ominaisuuksien lisäksi vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristön kanssa. Ruokailuympäristö järjestetään sellaiseksi, että terveelliset valinnat, miellyttävä sosiaalinen kanssakäyminen ja hyvinvointia tukeva oppiminen ovat mahdollisia. Varhaiskasvatuksen ruokakulttuuri tukee keskustelua ruokapöydässä ja hyviä ruokailutapoja. Ruokailutilanteissa tuetaan lapsen omatoimisuutta hygieenisyyden huomioiden esim. mahdollisuudella ottaa itse ruokaa. Ruokailussa tulee tavoitella lapsen yksilöllisyyden huomioivaa ohjaustapaa, joka antaa lapselle tilaa vaikuttaa omaan ruokailuunsa. Lasten kanssa kiinnitetään huomiota ruokahävikin vähentämiseen. (Valtion ravitsemusneuvottelukunta, 2018; Nokian kaupungin ravitsemussuunnitelma).

Ruokailu järjestetään niin, että liiallista odottelua ruokapöydissä ei synny. Ruokailun jälkeen harjoitellaan siistiytymään tarvittaessa aikuisen auttamana. Lapsen ruokailutottumuksista ja -tavoista keskustellaan yhdessä vanhempien ja lapsen kanssa. Lasten ylipainoa ehkäistään yhteistyössä perheiden ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa. Perheille tarjotaan konkreettisia käytännön vinkkejä terveellisiin elintapoihin.

Lasten yksilölliset unen ja levon tarpeet huomioidaan järjestämällä levon ja rentoutumisen mahdollisuuksia. Jokainen lapsi huomioidaan yksilöllisesti lepo- ja nukkumisen - ja lepojärjestelyistä keskustellaan yhdessä huoltajien kanssa. Päiväunia tarvitseville lapsille taataan mahdollisuus nukkumiseen. Lapsille, jotka eivät tarvitse päiväunia, järjestetään rentoutumishetki, joka sisältää erilaisia rentoutumisen tapoja. Nämä hetket ovat hyviä mahdollisuuksia vahvistaa tunnetaitoja ja myötätuntoa esimerkiksi satuhieronnalla tai luontosuhdetta metsässä rentoutuen.

Lapset kypsyvät wc-asioissa yksilöllisesti ja harjoittelevat kuivaksi henkilöstön tuella. Kuivaksi opeteltaessa säännöllisyys on tärkeää. Lapsen opittua kuivaksi, henkilöstö luottaa lapsen kykyyn ilmaista wc-tarpeensa. Lapsen yksityisyyttä kunnioitetaan ja häntä kohdellaan hienotunteisesti. Tarvittaessa huoltajien kanssa sovitaan yhteiset toimintatavat.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä⁹⁴. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

*Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.*

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten ja monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatusta- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatus toteutetaan muun varhaiskasvatuksen yhteydessä. Toiminnassa kiinnitetään huomiota yhdessä tekemiseen ja hyvän, yhteisöllisen ilmapiirin luomiseen ja vahvistamiseen sekä erityisesti lapsen ryhmän jäsenyyteen. Monikielisten lasten opetuksessa hyödynnetään monilukutaitoa ja kielitietoisuuden opetuksen menetelmiä, joiden avulla tuetaan lapsen yhdenvertaisia osallistumis- ja oppimismahdollisuuksia. Lapsen kielelliset

valmiudet otetaan huomioon joustavasti varhaiskasvatuksen toteutuksessa. Opetuksessa painottuu suomi toisena kielenä -opetus ja kulttuuri-identiteetin kehittymisen tukeminen. Lapselle laaditaan suunnitelma kielen ja kulttuuri-identiteetin tukemiseen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Nokialla S2-opetuksen tukena ovat henkilöstön sähköisestä työtilassa olevat monikielinen lapsi varhaiskasvatuksessa -materiaalit. Huoltajille annetaan tietoa suomen kielen opetuksen ja oman äidinkielen merkityksestä ja tavoitteista.

Lähtökohtaisesti ne monikulttuuriset perheet, jotka eivät ole aikaisemmin olleet varhaiskasvatuspalvelun piirissä, tavataan kuntaan muuton alkuvaiheessa moniammatillisessa verkostossa. Mikäli varhaiskasvatus on uuden lapsen tapaavana tahona, varhaiskasvatuksesta otetaan yhteyttä kotoutumistyön koordinaattoriin. Veo kokoaa verkoston, kutsuu yhteistapaamiseen ja varaa tulkin. Yhteistapaamiseen kutsuttavat työntekijät sovitaan yksilöllisesti. Pääsääntöisesti yhteistapaamisessa ovat paikalla huoltajien lisäksi varhaiskasvatuksen opettaja, terveydenhoitaja ja kotoutumistyön koordinaattori. Tapaaminen järjestetään siinä yksikössä, mistä aloite verkostolle on tullut. Yhteistapaamiselle on oma haastattelulomake keskustelun tueksi. Yhteistapaamisen pohjalta tehdään tarvittaessa jatkosuunnitelmia ja ohjausta muihin palveluihin.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyykskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa huomioidaan lapsen suomen kielen vahvistaminen. Suomen kielen opettamiseen, tukemiseen ja kehittämiseen käytetään vähintään 20 % varhaiskasvatuksesta.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁵. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁶ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivyttyä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁷.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁹⁸.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta⁹⁹. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

95 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

96 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

97 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

98 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

99 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁰ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰¹.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰². Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰³. Tuki voi olla säännöllistä, osatai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁴. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁵. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁶, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Nokiassa kaikki lapset saavat tarvitsemansa tuen lähipäiväkodissa. Päiväkoti on ensisijainen varhaiskasvatuspaikka, jos lapsi tarvitsee paljon erityispedagogista tukea.

Tuen inklusiivisen järjestämisen perustana ja rakenteellisena tukena ovat lapsiryhmän muodostaminen ja henkilöstövalinnat. Lisäksi lapsiryhmän sisällä ja lapsiryhmien välillä tehdään joustavia ryhmittelyjä lasten tarpeiden ja toiminnan tavoitteiden mukaan. Henkilöstön tulee huomioida, että kaikilta lapsilta ei voi edellyttää samanlaista osaamista.

Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi lasten kehityksen ja oppimisen edistymistä sekä kokonaistilannetta arvioidaan lapsiryhmässä lapsia havainnoimalla ja lasten vasuja sekä ryhmävasua arvioimalla sekä yhteistyössä neuvolan kanssa. Tuen suunnittelun lähtökohtana

¹⁰⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

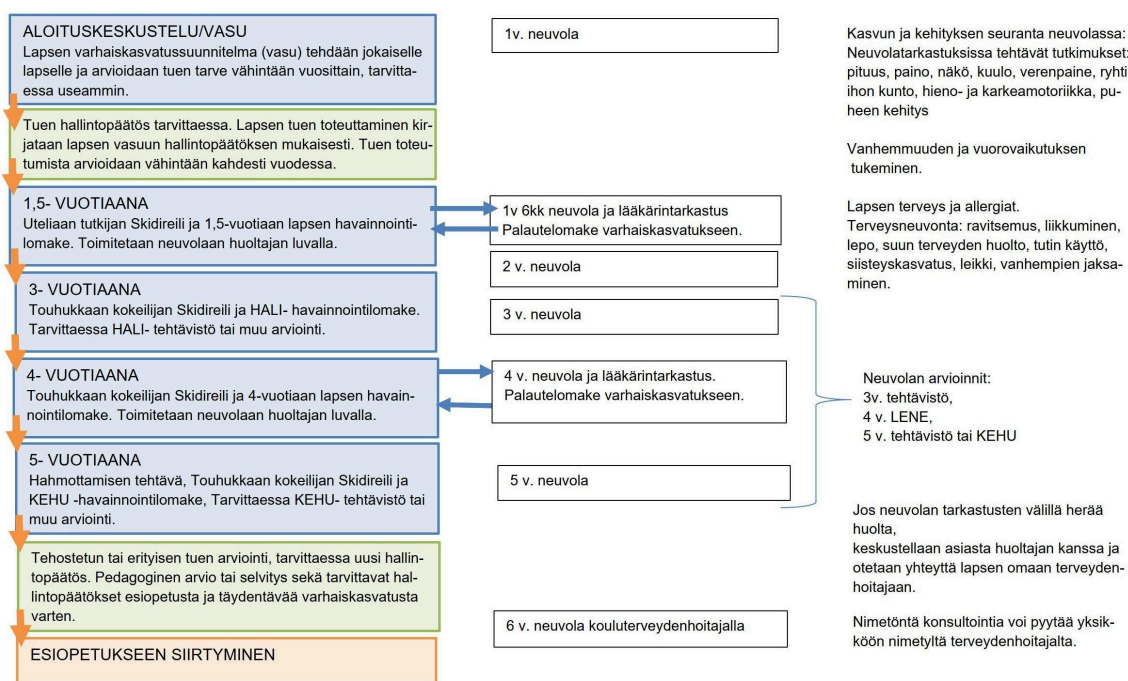
¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

ovat lapsen havainnointi, asiakirjoihin perehtyminen sekä lapsen ja huoltajan näkemyksen selvittäminen.

Lasten havainnoinnilla varmistetaan tuen havaitseminen ja oikea-aikaisesti annettu tuki. Erityisesti kielelliset ja esimatemaattiset taidot kehittyvät voimakkaasti jo aivan pienillä lapsilla ja ne ovat yhteydessä motorisiin taitoihin. Motoriikan havainnointia toteutetaan säännöllisesti. Puolitoistavuotiaalle lapselle tehdään motoriikan havainnointi ennen neuvolan laajaa terveystarkastusta. Havainnointia hyödynnetään lapsen varhaiskasvatuksen suunnittelun ohella neuvolaan lähetettävän lomakkeen täyttämässä. Kolme- vuotiaille lapsille motoriikan havainnointi tehdään toimintakauden alussa toiminnan suunnittelun tueksi. Lisäksi tehdään HALI- havainnointilomake ja tarvittaessa HALI- tehtävistä tai muita arviointoja. Neljä – vuotiaalle lapselle tehdään motoriikan havainnointilomake ennen neuvolan laajaa terveystarkastusta ja neuvolaan lähetettävää havainnointilomaketta. Viisi – vuotiaille tai viisi vuotta täyttävälle lapsille tehdään toimintakauden alussa motoristen taitojen havainnointi ja hahmottamisen tehtävä varhaiskasvatuksen suunnittelun tueksi. Lisäksi heidän kehitystään arvioidaan KEHU- havainnointilomakkeen avulla tai tehdään tarvittaessa KEHU- tehtävistä. HALI- ja KEHU -tehtävistä tai osia niistä tehdään, jos henkilöstöllä ei ole riittävää tuntemusta lapsesta tai heillä on huoli lapsen kehityksestä ja oppimisesta.

Arviointipolku kuvio 6 kuvaa systemaattista lapsen havainnointia ja kehityksen arviointia sekä yhteistyötä neuvolan kanssa.

Kuvio 6. Varhaiskasvatuksen arviointipolku ja yhteistyö neuvolan kanssa.

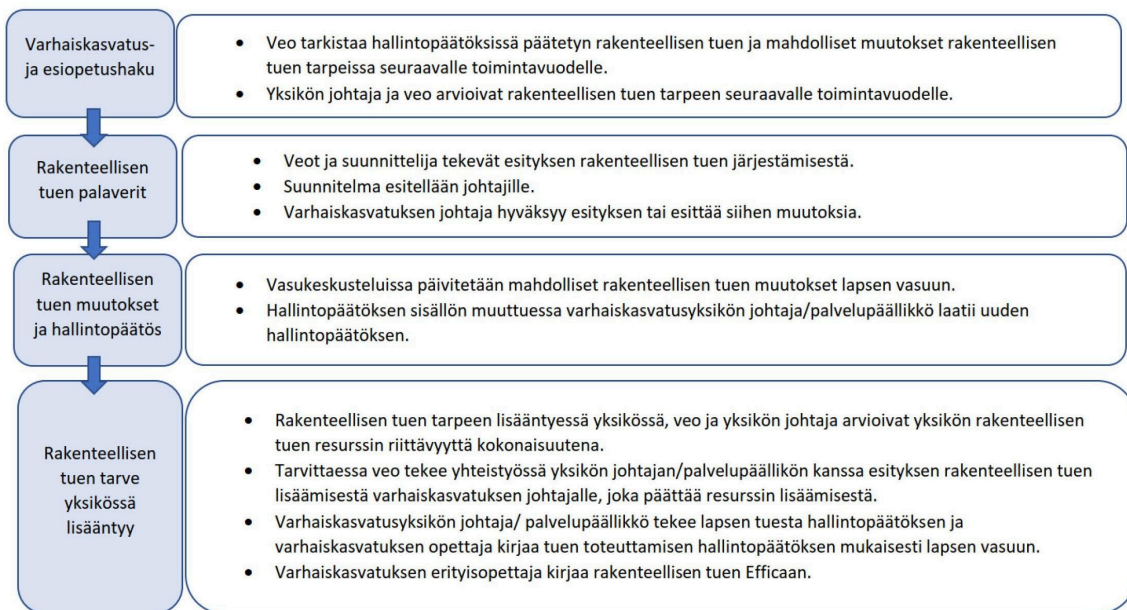
Varhaiskasvatuksen tuen järjestämisen lähtökohtana on kunkin lapsen sekä lapsiryhmän vahvuudet, oppimis- ja kehitystarpeet sekä henkilöstön osaamisen ja lasten tarpeiden yhteensovittaminen. Lapsen tuen toteuttamisen perustan muodostavat hyvä vuorovaikutus, arjen selkeyttäminen, vertaisryhmän hyödyntäminen ja joustava ryhmittely. Lasten tuen suunnittelussa henkilöstö asettaa tavoitteet omalle toiminnalleen, miten toimitaan lapsen tukemiseksi ja minkälaiseksi ympäristö järjestetään. Ryhmävasu-keskusteluissa johtaja varmistaa lasten tuen toteuttamisen suunnitelman ja toteutumisen. Yksikön toimintaa organisoidessaan johtaja huomioi lasten rakenteellisen tuen toteutumisen yhteistyössä henkilöstön kanssa.

Koko kunnan varhaiserityiskasvatuksen sisältöä, yhteistyörakenteita ja rakenteellista tukea ohjataan ja kehitetään varhaiskasvatuksen erityisopettajista, varhaiskasvatuksen erityissosionomista ja varhaiskasvatuksen suunnittelijasta koostuvassa ohjausryhmässä.

Keväällä varhaiskasvatus- ja esiopetushaun jälkeen veo päivittää ja kokoaa hallinnollisissa päätöksissä päätetyn rakenteellisen tuen yhteen. Veo ja varhaiskasvatusyksikön johtaja

arvioivat seuraavan toimintakauden rakenteellisen tuen tarvetta ja huomioivat sen lapsiryhmien muodostamisessa, henkilöstön sijoittelussa ja määrässä. Yksiköiden alustavat suunnitelmat käydään läpi varhaiskasvatuksen rakenteellisen tuen palaverissa, jossa yksiköissä ilmenneet tarpeet ja resurssit sovitetaan yhteen. Resurssipalaverissa tehty esitys esitellään varhaiskasvatusyksikön johtajille. Varhaiskasvatuksen johtaja päättää lopullisen resurssin.

Kesken toimintakauden ilmenevä rakenteellisen tuen tarve arvioidaan yksikön jo olemassa olevaa resurssia hyödyntäen. Lapsen tuen muodot kirjataan suositukseen tuen hallintopäätöksen tekemiseksi. Tarvittaessa yksikön veo ja esimies tekevät esityksen rakenteellisen tuen tarpeesta varhaiskasvatuksen johtajalle. Esitykseen liitetään rakenteellisen tuen resurssin perustelulomake. Yksityisten päiväkotien palvelusetelin korotuksen tarve arvioidaan yhteistyössä veon, yksityisen varhaiskasvatusyksikön johtajan ja varhaiskasvatuksen palvelupäällikön kanssa.

Kuvio 7. Rakenteellisen tuen prosessi

Mikäli **perhepäivähoidossa** olevalla lapsella on tuen tarvetta, perhepäivähoidon varhaiskasvatuksen opettaja antaa konsultaatiota perhepäivähoitajalle lapsen tukemiseksi. Tarvittaessa he tekevät yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa, joka arvioi lapsen tuen tarvetta ja perhepäivähoidon mahdollisuuksia tukea lasta. Jos veo arvioi, että tuki ei toteudu, ottaa hän asian puheeksi huoltajan kanssa ja keskustelee lapsen tuen järjestämispaikasta. Tilanne arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Jos lapsi tarvitsee useampia pedagogisen tuen muotoja tai erityisopetusta, tuki toteutetaan päiväkodissa. Perhepäivähoidossa pitkäaikaista lääkehoitoa tarvitsevien lasten ensisijainen sijoituspaikka on varakoti Perhonen.

Nokiassa sijaitsevilla yksityisillä palveluntuottajilla on käytössään kunnallisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio, mikäli huoltajien, lapsiryhmän henkilöstön ja yksikön johtajan kanssa on todettu, että yleinen tuki ei riitä. Ennen yhteydenottoa erityisopettajaan yleisen tuen toteutumista on arvioitu ja dokumentoitu kaupunkiseudun yhteisen Kasvattajatiimin itsearviointi -lomakkeen avulla. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen arviointiin ja tuen järjestämisen suunnitteluun ja arviointiin sekä konsultoi henkilökuntaa. Lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tukeen liittyvästä palveluohjauksesta ja osallistuu yhteistyöhön huoltajien kanssa. Sen sijaan lapselle annettavan erityisopetuksen järjestämisestä vastaa yksityinen palveluntuottaja.

Tuen järjestämisen vastuut ja palvelusetelin korotuksiin liittyvät toimenpiteet on kuvattu tarkemmin Tampereen seudun palvelusetelipäiväkotien sääntökirjassa.

Mikäli yksityisen varhaiskasvatuksen valvonnan yhteydessä havaitaan puutteita lapsen tuen toteutumisessa, viimeisenä vaihtoehtona huoltajien kanssa neuvotellaan lapsen siirtymisestä kunnallisen varhaiskasvatuksen piiriin.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁷. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹⁰⁸.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹⁰⁹. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹¹⁰.

Lapsen tuen tarvetta arvioidaan ja tukea järjestetään ensisijaisesti tiiviissä yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa sekä mahdollisten muiden lapsen kanssa toimivien tahojen kanssa. Tuen tarpeen arvioinnissa huomioidaan lapsen mielipide.

Huoltajille viestitään säännöllisesti lapsen tuen toteutumisesta. Henkilöstö keskustelee lapsen kehityksestä tuonti – ja hakutilanteissa. Lapsen kehitystä ja tuen toteutumista dokumentoidaan digitaalisesti. Dokumentteja voidaan lähettää huoltajille sähköisesti tai esittää niitä huoltajia kohdatessa esimerkiksi katsoa video lapsen toiminnasta vasu- keskustelussa.

Henkilöstölle voi nousta huolta lapsen poikkeavasta käyttäytymisestä tai puheista. Tällöin huoltajalle kerrotaan mistä havainnoista huoli on syntynyt ja sovitaan, miten asiaa lähdetään selvittämään. Tarvittaessa sovitaan vasukeskustelu huoltajan kanssa ja konsultoidaan lapsen asiassa veoa. Jos keskustelua sovittaessa nousee esiin huoltajan tarve vanhemmuuden tukeen tai jaksamiseen, voidaan varhaiskasvatuksen erityissosionomi kutsua huoltajan suostumuksella vasu- keskusteluun tai ohjata hänet ottamaan yhteyttä varhaiskasvatuksen erityissosionomiin. Joskus henkilöstön huoli voi poistua yhteisessä keskustelussa.

Jos huoli liittyy lapsen hyvinvointiin, perhe ohjataan lapsen hyvinvointia tukevien palvelujen piiriin. Niitä ovat muun muassa neuvola, lapsiperheen sosiaalityö, perhetyö ja maksullinen kotipalvelu. Lapsiperheiden kotipalvelusta ja perhetyöstä saa lisätietoa soittamalla perhetyön ohjaajalle. Perheelle voidaan tarjota myös varhaiskasvatuksen erityissosionomin palvelua

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 40-41 §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

vanhemmuuden tukeen tai ohjata huoltajia ottamaan yhteyttä lapsiperheiden matalan kynnyksen palveluohjaukseen.

Varhaiskasvatuksen erityissosionomi voi olla mukana tarvittaessa lapsen ja perheen hyvinvointiin liittyvissä asioissa, vasukeskusteluissa ja verkostopalavereissa. Jos perheen asioissa on jo toimija sosiaalipalveluista, niin tarvittaessa hän ohjaa perheen varhaiskasvatuksen erityissosionomin palveluun. Vanhempi voi ottaa yhteyttä erityissosionomiin myös itse.

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹¹.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹². Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹³.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Monialainen yhteistyö voidaan toteuttaa konsultaationa tai yhteisissä tapaamisissa. Ilman asiakkaan henkilötietoja on mahdollista pyytää asiantuntija-apua oman työn tueksi.

Nokiassa on laadittu ohjauskriteerit puheterapeutille ja toimintaterapeutille lähettämiseen. Ohjauslomake täytetään yhteistyössä veon kanssa. Neuvolan kautta lapselle on mahdollista saada sekä fysioterapeutin että ravitsemusterapeutin palveluja.

Neurolapsykologi työskentelee varhaiskasvatusikäisten lasten, heidän perheidensä ja henkilöstön parissa. Neuvolan terveydenhoitajaan tai neurolapsykologiin voi olla yhteydessä varhaiskasvatuksessa ilmeneviin tuen tarpeisiin liittyen. Neurolapsykologi voi olla mukana lapsen asioissa käytävissä neuvotteluissa, havainnoida lasta ryhmässä ja ohjata lasta tarvittaessa varhaiskasvatuksen ulkopuolisiin tukitahoihin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä varhaiskasvatuksessa on kuvattu tarkemmin esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelmassa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden lisäksi varhaiskasvatuksessa toimii varhaiskasvatuksen erityissosionomi. Hän on varhaiskasvatuksen työntekijä, joka tukee ja konsultoi tarvittaessa vanhempia ja kasvatushenkilöstöä lasten ja perheiden asioissa. Häneen

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹² Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

voi olla yhteydessä perhe-elämän ja arkeen liittyvissä asioissa. Työn tarkoituksena on löytää yhdessä perheen kanssa keinoja arjen haasteisiin, vuorovaikutukseen lapsen kanssa sekä perheen voimavarojen vahvistamiseen. Varhaiskasvatuksen erityissosionomi tekee yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja palveluohjaa tarvittaessa perheitä saamaan tukea myös varhaiskasvatuksen ulkopuolelta esimerkiksi sosiaalipalveluista.

Vanhemmuuden tueksi voidaan järjestää myös ryhmämuotoista toimintaa. Veot tiedottavat ryhmien ajankohdista henkilöstöä.

Jos lapsella on laadittu vammaispalvelussa kehitysvammalain mukainen erityishuolto-ohjelma (EHO), tehdään lapsen kuntoutuksellisen tarpeen määrittely- lomake yhdessä ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan, veon ja vammaispalveluohjaajan kanssa. Lomakkeessa määritellään lapsen koko- tai osapäiväisen kuntouttavan varhaiskasvatuksen tarve. Varhaiskasvatuksen johtaja tekee päätöksen asiakasmaksusta. Maksutonta palvelua ei myönnetä takautuvasti.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁴ ja tuen muodot¹¹⁵ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁶. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁷.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Lapsen tuen toteuttaminen mietitään yksilö- ja ryhmäkohtaisesti. Ryhmävasuun kirjataan ryhmälle suunniteltuja tuen menetelmiä esimerkiksi oppimisympäristöjärjestelyjä, sekä erilaisia työtapoja ja pedagogisia ratkaisuja. Näitä ovat esim. pienryhmätoiminta, kohdennetut pienryhmät, strukturointi, kuvat ja tukiviittomat. Ohjaus ja tuen antaminen kuuluvat jokaisen varhaiskasvatuksessa työskentelevän tehtäviin. Veo ohjaa henkilöstöä tuen toteuttamisessa ja käynnistämässä.

Erityisopetusta voi saada kaikilla tuen tasoilla. Erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiä tai matemaattisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, oppimisvaikeuksia yksittäisellä oppimisen alueella, vaikeuksia oppimaan oppimisen taidoissa tai vuorovaikutustaidoissa. Erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹¹⁸.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Kun henkilöstö havaitsee lapsen tarvitsevan tukea, he arvioivat varhaiskasvatuksessa käytössä olevia pedagogisia toimintatapoja, menetelmiä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta ja vaikuttavuutta lapselle. Arvioinnissa voidaan hyödyntää soveltaen tarvittavin osin kaupunkiseudun Kasvattajatiimin itsearviointi -lomaketta. Arvioinnin tuloksena tiimissä pohditaan, voidaanko henkilöstön toimintatapoja muuttamalla tai lapsen varhaiskasvatusta yksilöllistämällä toteuttaa lasta paremmin tukevia pedagogisia ratkaisuja. Tarvittaessa henkilöstö konsultoi veoa.

Yleisen tuen tarve voi ilmetä niin, että lapsi tarvitsee muita enemmän tukea esim. pukemisessa, kynäotteessa, keskittymisessä, kielen kehityksessä tai käytössä on esim. tukiviittomat tai päivän toimintojen jäsentämiseen kuvat. Tuki toteutetaan perustoiminnan osana toimintaa lapselle yksilöllistämällä. Henkilöstö keskustelee myös lapsen kanssa, mikä auttaisi häntä tilanteessa.

Varhaiskasvatuksen opettaja sopii huoltajan kanssa vasukeskustelun, jossa havainnoista keskustellaan ja sovitaan ratkaisuihin. Havainnot ja sovitut toimenpiteet kirjataan lapsen vasuun ja huomioidaan tarvittaessa ryhmävasussa. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa yleisen tuen alkamisen ja päättämisen lapsen vasuun. Tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti myös vasukeskustelujen välillä. Henkilöstö huomioi lapsen tuen mahdolliset vaikutukset lapsen vertaissuhteisiin ja tukee niiden muodostamista ja ylläpitämistä.

Jos tukitoimien vaikuttavuus ei ole riittävää, tehdään yhteistyötä muiden asiantuntijoiden kanssa tuen arviointia ja järjestämistä varten.

Jos lapsi tarvitsee yleisen tuen lisäksi tukipalvelua tai apuvälineitä, tehdään niistä hallintopäätös. Hallintopäätösmenettely on kuvattu luvussa 5.6.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹¹⁹. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁰.

Tehostetun tuen tukimuodot ovat samoja kuin yleisessä tuessa. Tuki on kuitenkin säännöllisempää, yksilöllisempää ja useammasta tukimuodosta koostuvaa. Varhaiskasvatuksen opettaja ja veo arvioivat lapsen tukitoimien toteutumista, vaikuttavuutta ja riittävyyttä yhteistyössä lapsen, huoltajan ja mahdollisten muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Tiimin itsearvioinnissa hyödynnetään Tampereen seudun kasvattajatiimin itsearviointilomaketta. Huoltajan ja lapsen kanssa keskustellaan heidän toiveistaan tuen toteuttamiseen liittyen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja kokoaa mahdollisen verkoston ja on mukana vasukeskustelussa, varhaiskasvatuksen opettaja vastaa vasun laatimisesta. Tukimuotojen lisääntyessä ja vahvistuessa siirrytään antamaan tehostettua tukea, josta tehdään hallintopäätös. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa asiakirjojen toimittamisesta päätöksen tekemiseksi sekä tarvittavien muutosten kirjaamisesta varhaiskasvatuksen Effic- järjestelmään. Hallintopäätösmenttely on kuvattu luvussa 5.6.

Jos varhaiskasvatuksen opettaja ja veo havaitsevat lapsen tehostetun tuen tarpeen päättyneen, kutsutaan huoltajat vasukeskusteluun keskustelemaan asiasta. Lapsen kanssa keskustellaan tuen tarpeen päättymisestä ja sanotetaan hänelle oppimista ja onnistumista. Tehostetun tuen päättämisestä tehdään hallintopäätös.

¹¹⁹ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²¹.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Erityinen tuki on yksilöllistä, jatkuvaa, kokoaikaista ja useista tuen muodoista sekä tukipalveluista koostuvaa. Varhaiskasvatuksen opettaja ja veo arvioivat lapsen tukitoimien toteutumista, vaikuttavuutta ja riittävyttä yhteistyössä lapsen, huoltajan ja mahdollisten muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja varmistavat, että tuki toteutuu suunnitellusti. He myös arvioivat, että hallintopäätökseen kirjatut asiat vastaavat edelleen lapsen tuen tarvetta. Huoltajan ja lapsen kanssa keskustellaan toiveista tuen toteuttamiseen liittyen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja kokoaa mahdollisen verkoston ja on mukana vasukeskustelussa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa vasun laatimisesta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa asiakirjojen toimittamisesta hallintopäätöksen tekemiseksi sekä tarvittavien muutosten kirjaamisesta Effican. Hallintopäätösmenettely on kuvattu luvussa 5.6.

Jos varhaiskasvatuksen opettaja, veo tai muu asiantuntija havaitsevat lapsen erityisen tuen tarpeen päättyneen, kutsutaan huoltajat vasukeskusteluun keskustelemaan tuen keventämisestä tai päättämisestä. Tuen muutoksesta tehdään hallintopäätös.

5.3.4. Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²². Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 b §

muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Pedagogisen tuen muotoja on kuvattu varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelun, havainnoinnin, dokumentoinnin ja arvioinnin osalta myös luvuissa 4.2 ja 5.1.

Lapsen tuki toteutetaan päivän aikana tapahtuviin ja toistuviin tilanteisiin lapsen osallisuuden ja toimijuuden tukemiseksi sekä tuen vaikuttavuuden parantamiseksi. Päivän aikana ilmenevät vuorovaikutustilanteet hyödynnetään lapsen tuen näkökulmasta esim. neuvottelutilanteet ja ristiriitatilanteiden selvittäminen. Lisäksi lapsen vuorovaikutusta tuetaan ja mahdollistetaan erilaisin keinoin esim. pilkotut, selkokieliset ohjeet, mahdollisuus vastata kysymykseen näyttämällä peukkuja, hymynaamakortein yms.

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Kohdennetut pienryhmät suunnitellaan lasten tuen tarpeen mukaan. Ryhmän voi muodostaa yhden tai useamman ryhmän lapsista. Pienryhmissä voidaan tukea mm. tunnetaitoja, vuorovaikutus- ja leikkitaitoja, kielellisiä, matemaattisia tai motorisia taitoja. Kohdennettu pienryhmä voidaan suunnata kaikille tuen tasoille, mutta tuen intensiteetti ja muut tuen muodot pienryhmässä voivat vaihdella yksilöllisesti lapsen tarpeen mukaan.

Rakenteellisen tuen muodot ovat moninaisia ja niitä voidaan käyttää yhtäaikaista lasten tarpeiden mukaan. Lapsiryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa henkilöstön koulutustaustan ja osaamisen mukaan. Jos lapsella tai lapsiryhmässä on oppimiseen liittyvää tuen tarvetta, ryhmän henkilöstön osaamisen painopiste on pedagogisessa osaamisessa tai pedagogista osaamista voidaan kohdentaa tietoisesti enemmän tukea tarvitseville lapsille. Jos lapsella tai lapsiryhmässä on hoidollisen tuen tarvetta, ryhmän henkilöstön painopiste on hoidollisessa osaamisessa tai hoidollista osaamista voidaan kohdentaa enemmän sitä tarvitsevalle lapselle.

Rakenteellinen tuki voi olla henkilöstön osaamisen vahvistamista esimerkiksi lapsen yksilölliseen lääkehoitoon tai muuhun tukeen liittyvä koulutus oikeiden toimintatapojen varmistamiseksi ja lapsen kehityksen ja oppimisen tukemiseksi.

Nokiaalla rakenteellisen tuen toteuttamiseksi ryhmän henkilöstöä voidaan lisätä veon, resurssiveon, ohjaajan tai tuen resurssilastenhoitajan työllä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai resurssiveon työtä voidaan kohdentaa lapsiryhmään säännöllisenä tukena. Tuki voi olla konsultaatiota, samanaikaisopettajuutta tai erityisopetusta. Erityisopetus toteutetaan ryhmässä samanaikaisesti toisten lasten kanssa kohdennettuna pienryhmätoimintana, parityöskentelynä tai lapsen tarpeen mukaan yksilöllisesti. Resurssiveon tuki voidaan toteuttaa jaksottaisena tai säännöllisenä tukena silloin, kun ryhmän lapsilla on tarve erityisopetukselle tai useille erityispedagogisille menetelmille. Resurssiveo kehittää toimintatapoja yhteistyössä ryhmän henkilöstön kanssa sekä mallittaa niitä henkilöstölle. Hän myös osallistuu ryhmän lasten tuen suunnitteluun ja arviointiin.

Tuen resurssilastenhoitajan työ kohdennetaan 1-2 lapsiryhmään, jossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Lastenhoitajan lisäresurssi mahdollistaa lapsiryhmän toimimisen pienemmissä ryhmissä koko päivän ajan sekä joustavamman ryhmittelyn päivän aikana.

Rakenteellisen tuen keinona ryhmään voidaan osoittaa ohjaaja. Ohjaajaresurssi jaetaan yleensä useamman tukea tarvitsevan lapsen kesken, mutta se voidaan kohdentaa tarvittaessa myös yhdelle lapselle. Ohjaajalle tehdään työsuunnitelma, jossa kuvataan työn kohdentuminen ja tuen järjestäminen suunnitellaan lasten tarpeiden mukaisesti. Ohjaajan työpanos voidaan kohdentaa esimerkiksi lapsen itsenäisen toiminnan tukemiseen, lapsen osallisuuden varmistamiseen ryhmässä, lasten käyttäytymisen ja itsesäätelyn tukeen. Ohjaajaresurssi mahdollistaa opettajan antaman tuen kohdentamisen sitä tarvitseville lapsille, esimerkiksi opettajan pitämä pienryhmä. Ohjaaja, ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja veo arvioivat suunnitelman toimivuutta ja lasten tuen toteutumista säännöllisesti. Tarvittaessa ohjaajan työn kohdentumista muutetaan lasten tarpeiden mukaan lasten tehostetun ja erityisen tuen päätökset huomioiden.

Varhaiskasvatusyksikön johtaja voi palkata yksikön sijaisrahoista ryhmään ohjaajan lapsen akuutin tilanteen ajaksi.

Rakenteellisen tuen muotona ryhmää voidaan pienentää yhdellä tai kahdella paikalla yhtä tukea tarvitsevaa lasta kohden. Ryhmän pienennys huomioidaan tukea tarvitsevien lasten joustavissa ryhmittelyissä päivän aikana sekä pedagogisen tuen menetelmissä.

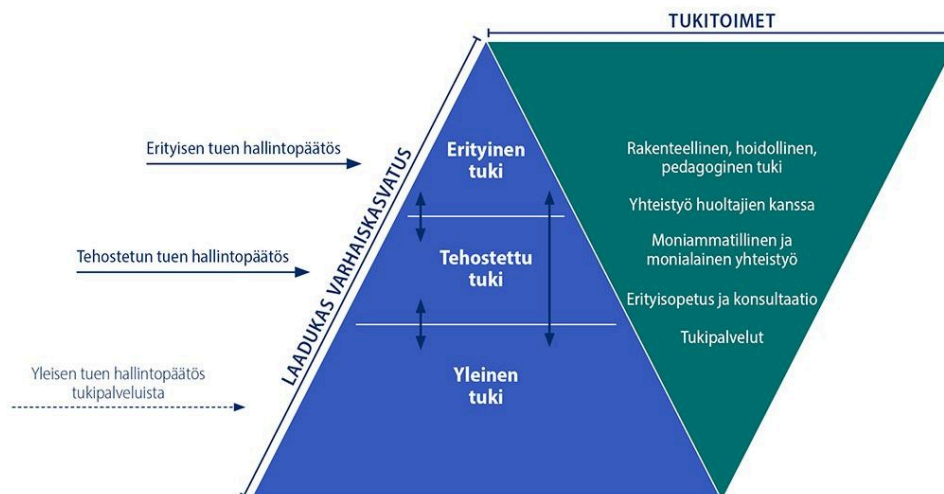
Rakenteellisia tuen muotoja ovat lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustamispalvelut tai apuvälineiden käyttäminen.

Varhaiskasvatuksen lastenhoitajan tai ohjaajan työtehtävässä työskentelevä vastaa pääsääntöisesti **hoidollisen tuen muodoista**, kuten lääkehoidosta. Nämä vastuut yhdistyvät pedagogisessa toiminnassa, josta ryhmän työntekijät keskustelevat yhdessä, ja jonka toteuttamiseen ja arviointiin he sitoutuvat. Lapsen lääkehoidollisen tuen suunnittelua on kuvattu varhaiskasvatussuunnitelman luvussa 1.3.

Sairauden hoitoon tarkoitetut ruokavaliot toteutetaan lääkärin, terveydenhoitajan tai ravitsemusterapeutin selvityksen perusteella hoito-ohjeiden mukaisesti. Selvitys erityisruokavaliosta -lomakkeella ilmoitetaan pysyvästä erityisruokavaliosta, vakavasta ruoka-aineallergiasta tai muusta terveystasetaisesta välttämisyruokavaliosta sekä eettisistä ja uskonnollisista ruokarajoituksista.

Halutessaan huoltajat voivat hakea paikkaa Orvokin päiväkodin allergia- ja astmaryhmästä, jossa näihin liittyvät erityistarpeet on huomioitu materiaalivalinnoissa, ilmastoinnissa, henkilöstömitoituksessa ja toimintatavoissa.

Varhaiskasvatuksessa toteutettava tuki

Kuvio 8. Varhaiskasvatuksen tuen tasot. Lähde: Opetus - ja kulttuuriministeriö

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Henkilöstö havainnoi ja arvioi säännöllisesti lasten kehitystä, toimintaa ja vuorovaikutussuhteita sekä tarvittaessa muokkaa toimintaympäristöä ja –tapoja ryhmävasua hyödyntäen. Huoltajien kanssa keskustellaan uusista toimintatavoista ja kirjataan ne lapsen vasuun. Tarvittaessa ryhmän henkilöstö konsultoi veoa, joka arvionsa perusteella havainnoi lapsen toimintaa ryhmässä tai tekee kartoituksia lapselle.

Veo osallistuu ryhmän henkilöstön kanssa tuen suunnitteluun ja arviointiin sekä sovitusti tuen toteuttamiseen. Varhaiskasvatuksen opettaja ja veo arvioivat tuen toteutumista ja vaikuttavuutta sekä päivittävät suunnitelmia toimintavuoden aikana. Muuttuneet toimintatavat käsitellään tiimin palaverissa. Opetus ja tuki ovat joustavasti tarpeiden mukaan muuttuvia.

Lapsen yleisen, tehostetun ja erityisen tuen arviointikäytäntöjä kuvataan tarkemmin luvussa 5.3 tuen tasojen yhteydessä.

Tarvittaessa erityissosionomi osallistuu lapsen tuen suunnitteluun, jos esimerkiksi perhetilanteen vuoksi nousee esiin lapsen tukeen vaikuttavia tekijöitä. Erityissosionomi voi toimia erityisopettajan kanssa saman perheen asioissa, kun lapsi ja perhe tarvitsee kokonaisvaltaisempaa tukea.

Tampereen seudulla on laadittu Kasvattajatiimin toiminnan arviointilomake. Lomaketta käytetään, kun

- arvioidaan, ovatko kaikki yleisen tuen menetelmät käytössä ja millä tavoin pedagogiikkaa voisi vielä kehittää.
- arvioidaan lapsen tuen tehostamista.
- arvioidaan rakenteellisen tuen tarvetta

Lisäksi lomaketta voidaan käyttää lapsen tuen ja ryhmän toiminnan suunnittelun tukena.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹²⁸.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹²⁹.

¹²⁸ HE 148/2021 vp, s. 34

¹²⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Tuen suunnittelussa ovat mukana lapsen kanssa työskentelevät tahot. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuen suunnitelmaa tehtäessä keskitytään opeteltavia taitoja tukevien menetelmien, työtapojen ja oppimisympäristön suunnitteluun. Lapsen varhaiskasvatuksen tukea suunniteltaessa tavoitteiden tulee olla konkreettisia ja arvioitavissa ja niiden asettamisessa hyödynnetään lapsen vahvuuksia. Lapselta voidaan esimerkiksi selvittää, mitkä asiat auttavat häntä oppimaan tai osallistumaan ryhmän toimintaan. Lapsiryhmän henkilökunta seuraa, arvioi ja dokumentoi lapsen tuen tarvetta jatkuvasti arjessa yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan, lapsen ja huoltajien kanssa. Lapsen toiminnassa tuottamia dokumentteja voidaan hyödyntää arvioitaessa lapsen kanssa hänen taitojensa edistymistä.

Kuva 4. Lasten ajatuksia tuen toteuttamisesta

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁰. Hallintopäätös menettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³¹. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³². Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa.

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³² HE 148/2021 vp, s. 35

Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³³. Päätös on aina perusteltava¹³⁴. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁵.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³⁶.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁷.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹³⁸.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvakuista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Lapsen tukipalvelujen ja apuvälineiden tarve arvioidaan moniammatillisessa yhteistyössä. Usein apuvälineet tulevat erityissairaanhoidon kautta. Apuvälineet, jotka eivät kuulu erikoissairaanhoidon piiriin, hankitaan varhaiskasvatuksesta. Kommunikaatioon liittyviä apuvälineitä muokataan henkilökohtaisesti lapsen tarpeita vastaavaksi. Kommunikaatiokansion käyttöön ottamiseksi henkilöstö saa ohjausta lapsen omalta puheterapeutilta.

Jos yleistä tukea saava lapsi tarvitsee erityisiä apuvälineitä tai erityisopettajan säännöllistä tukea esimerkiksi pienryhmätoimintana tai henkilöstön konsultaationa, tehdään tukipalvelusta

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁴ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁵ HE 148/2021 vp, s. 36

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹³⁸ HE 148/2021 vp, s. 30

hallinnollinen päätös. Lapsen apuvälineiden tarve voi liittyä esimerkiksi lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysisen tarpeeseen. Niitä voivat olla esimerkiksi lapsen oppimisen ja kehityksen tukemiseksi tarvittavat lelut, kommunikointia tukevat tietotekniset sovellukset, pelit tai äänikirjat. Suunnitelma lapsen tukipalveluiden toteuttamisesta ja apuvälineiden käyttämisestä kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Hallinnollisen päätöksen tekemiseksi veo täyttää lomakkeen, jolla esitetään ja perustellaan lapsen tarvitsema tuki. Esitys tuesta perustuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lomake toimitetaan päätöksentekijälle. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa päätöksen tekee varhaiskasvatusyksikön johtaja. Ostopalvelu - ja palveluseteliasiakkaiden hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö. Päätös lähetetään tiedoksi huoltajille, varhaiskasvatuksen johtajalle, yksikön veolle ja sivistyspalveluiden hallintosihteerille. Nokialla varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätösprosessi on kuvattu kuviossa 9.

Jos lapsella on asiantuntijalausunto, eikä lapsen tukea varhaiskasvatuksessa toteuteta lausunnon mukaisesti, kuvataan tuen toteuttaminen esitys lapsen tarvitsemasta tuesta varhaiskasvatuksessa- lomakkeella. Hallintopäätöksen tekijä perustelee päätöksen ja kuvaa tuen toteuttamisen hallintopäätöksessä.

Jos huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön näkemys tuesta on eriävä, kokoonnutaan keskustelemaan asiasta yhteisen näkemyksen löytymiseksi. Jos keskustelun jälkeen jäädään edelleen erimielisiksi lapsen tuesta, asia kirjataan lapsen vasaun.

VARHAISKASVATUKSEN TUEN HALLINTOPÄÄTÖSPROSESSI

kuvio 9. hallintopäätösprosessi

Kun lapselle suositellaan **pidennettyä oppivelvollisuutta**, tehdään hänelle pedagoginen selvitys, jonka etusivuksi liitetään esiopetuksen suositus erityiseen tukeen- lomake. Näiden perusteella varhaiskasvatuksen johtaja tekee päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta ja erityisestä tuesta. Huoltajat päättävät 5- vuotiaan lapsen oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen osallistumisesta. Jos lapsi on esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa, tehdään hallintopäätös erityisestä tuesta myös varhaiskasvatusta varten. Tällöin esiopetus järjestetään varhaiskasvatuksessa ryhmän muun toiminnan yhteydessä. Lapselle laaditaan henkilökohtainen

opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS, jonka laatimisessa hyödynnetään pedagogista selvitystä ja esiopetuksen sekä varhaiskasvatuksen tuen hallintopäätöstä. HOJKS toimii tiedonsiirron välineenä varhaiskasvatuksesta oppivelvollisuuden piiriin kuuluvaan esiopetukseen.

Kun lapsi siirtyy oppivelvollisuuden piirissä olevaan esiopetukseen varhaiskasvatusyksikössä, hänelle tehdään uusi HOJKS, jonka tekemisessä voi hyödyntää 5-vuotiaana tehtyä HOJKS:a. Kehitysvammaisille, jotka ovat oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa 5- vuotiaana, tehdään keväällä uusi pedagoginen selvitys ja suositus erityisen tuen päätöksen sisällöstä.

6. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹³⁹. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

6.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁰. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴¹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴². Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴³.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa

¹³⁹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴¹ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴³ Varhaiskasvatuslaki 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Laatu- ja strategiatyötä määrittävät organisaation visio, laadunarviointi ja strategiassa asetetut tavoitteet. Varhaiskasvatuksen toimintaohjelmaan kirjataan strategiset tavoitteet ja laadun arvioinnin kohteet kuluvalle vuodelle. Arvioinnin avulla tunnistetaan kehittämistarpeita ja vahvuuksia. Arviointi ohjaa koko varhaiskasvatuksen ja jokaisen yksikön toiminnan suunnittelua sekä kehittämistä. Varhaiskasvatuksen toimintaohjelma ja Pedagoginen toimintasuunnitelma tukevat kehittävän arvioinnin toteuttamista.

Kansallisen arviointikeskuksen (Karvi) vuonna 2018 julkaisema Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset -asiakirja muodostaa teoreettisen ja käsitteellisen pohjan varhaiskasvatuksen laadun arvioinnille sekä tukee paikallisen tason ja yksikön arviointia. Varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentää varhaiskasvatuksen arvioinnin käsikirja, jossa on kuvattu paikallista ja pedagogista tasoa koskevat laadun rakenne- ja prosessitekijät sekä niitä kuvaavat indikaattorit. Lisäksi arvioinnin käsikirjassa on kuvattu nokialaiset arviointimenetelmät ja arvioinnin toteuttamisen aikataulu. Aikataulua tarkennetaan varhaiskasvatuksen pedagogisessa toimintaohjelmassa.

Varhaiskasvatuksen toimintaohjelmassa määritetään vuosittain arvioitava paikallisen tason **indikaattori ja laadun prosessitekijä**. Arvioitava kohde voidaan valita esimerkiksi kehittämisen painopisteiden mukaan. Yksikössä valitaan varhaiskasvatuksen toimintaohjelmassa määritetystä laadun prosessitekijästä arvioitava indikaattori.

Strategisten tavoitteiden, valtakunnallisten muutosten ja laadunarvioinnin tulosten pohjalta laaditaan varhaiskasvatuksen toimintaohjelman kehittämisen painopistealueet. Arvioinnissa hyödynnetään myös saatavilla olevaa valtakunnallisesti tuotettua arviointi- tai tilastotietoa. Tavoitteet konkretisoidaan toimenpiteiksi ja niitä arvioidaan varhaiskasvatuksen hallinnossa ja tarvittavin osin varhaiskasvatussyksikön johtajien kanssa. Varhaiskasvatuksen toimintaohjelmasta valitaan kehittämistavoitteita soveltuvien osien Pedagogiseen toimintasuunnitelmaan, lisäksi yksikössä valitaan arviointitiedon perusteella keskeisimmät kehittämiskohteet. Tavoitteet konkretisoidaan toimenpiteiksi yksikön ja tiimin tasolla lasten tarpeet huomioiden. Toimenpiteiden toteutumista arvioidaan lasten vasukeskusteluissa, tiimipalavereissa ja yksikön kehittämisrakenteissa. Uudet vakiinnutettavat toimintatavat kirjataan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan päivitystyön yhteydessä.

Varhaiskasvatuksen keskeiset arviointitulokset julkaistaan varhaiskasvatuksen verkkosivuilla. Yksikön keskeisistä arviointituloksista ja toimenpiteistä tiedotetaan huoltajia yksikössä sovitulla tavalla. Yksikössä arvioinnin tuloksia käsitellään kehittämis- ja arviointipäivissä/-illoissa, ohjausryhmissä tai ryhmän tiimipalavereissa. Varhaiskasvatussyksikön johtajat tiedottavat päätöksenteon näkökulmasta tarpeellisista arvioinnin tuloksista varhaiskasvatuksen johtajaa ja varhaiskasvatuksen johtaja tiedottaa koko varhaiskasvatusta koskevista tuloksista sivistyslautakuntaa.

Henkilöstö arvioi varhaiskasvatuksen laatua

Yksikkötasolla laatua arvioidaan itsearviointina ja erilaisia peiliaineistoja (esimerkiksi huoltajakyselyt, lasten kyselyt) hyödyntäen. Arviointitiedon hyödyntämisen välineinä ovat pedagoginen toimintasuunnitelma ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Pedagogista toimintasuunnitelmaa arvioidaan yksikkötasolla vähintään kaksi kertaa vuodessa. Ryhmävasun toteutumista ja sen arviointiosaa arvioidaan säännöllisesti tiimipalavereissa. Ryhmissä varhaiskasvatuksen arviointia toteutetaan viikoittain keskustelemalla aikuisten ja lasten kesken

sekä tekemällä havaintoja lasten toiminnasta tai dokumenteista. Lasten vasuprosessi ja siihen kuuluva arviointi on kuvattu luvussa 1.3.

Lapset arvioivat varhaiskasvatuksen laatua

Lapset arvioivat varhaiskasvatusta säännöllisesti ja ovat osallisina ryhmässä pohdituin tavoin vasukeskustelussa. Lasten tekemällä arvioinnilla selvitetään heidän mielipiteitään esimerkiksi kuuntelemalla lasten palautetta, keskustelemalla ja pelaamalla laatupeliä. Lasten tekemää laadunarviointia hyödynnetään lapsiryhmän, varhaiskasvatusyksikön tai kunnan varhaiskasvatuksen toiminnan arvioimisessa. Uusina aloittaneiden lasten kanssa keskustellaan varhaiskasvatuksen aloituksen sujumisesta, leikistä ja kavereista tai mahdollisista peloista. Joka kolmas vuosi toteutetaan webropolin kysely, jolla seurataan aloituksen laatua lasten näkökulmasta. Kyselyn tulokset käydään kunnan ja yksikön tasolla läpi. Lapsilta voidaan kerätä kehittämisen painopisteiden toteutumiseen liittyviä kokemuksia ja koostaa tiedoksi. Kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman arvioinneissa lapset ovat osallisina.

Yksikössä ja ryhmässä lasten tekemä arviointi voi olla ennalta pedagogisessa toimintasuunnitelmassa määriteltyä tai saada alkunsa yksikön kehittämisen painopistealueista, lasten toiminnan havainnoinnissa heränneistä kysymyksistä tai huoltajien palautteesta. Lasten tekemään arviointiin käytetään vaihtelevia menetelmiä ryhmän erityispiirteet huomioiden. Lapsiryhmätason arviointi voi kohdistua yksittäisen lapsen kokemukseen tai useamman lapsen tekemään arviointiin. Yksittäisen lapsen kohdalla aikuinen voi selvittää arjen tilanteessa keskustelemalla, miten lapsi koki tilanteen, miltä se tuntui ja miksi. Mikäli lapsi ei vielä puhu tai hänellä on haasteita puheentuottamisessa, voidaan hyödyntää esimerkiksi piirtämistä ja kuvia kommunikaation tukena. Tärkeää on, että jokaisen lapsen mahdollisuutta osallistua laadunarviointiin tuetaan.

Arvioinnissa käytettäviä kysymyksiä voidaan valita esimerkiksi lasten laatupeliin laadituista kysymyslistoista. Menetelminä voidaan käyttää lorupussia, lasten laatupeliä tai toiminnallista rataa, jonka eri pisteisiin on poimittu tarvittavat kysymykset.

Huoltajat arvioivat varhaiskasvatuksen laatua

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan vuorovuosina kaikille huoltajille suunnattu huoltajakysely tai uusina aloittaneiden lasten huoltajille suunnattu lapsen varhaiskasvatuksen aloituksen kysely. Kyselyjen tulokset käsitellään koko kaupungin ja yksikön tasolla sekä pohditaan tarvittavat kehittämistoimenpiteet. Ne huomioidaan varhaiskasvatuksen toimintaohjelmassa ja pedagogisessa toimintasuunnitelmassa.

Päivittäisissä keskusteluissa huoltajat voivat antaa palautetta ja kehittämisohjeita, jotka huomioidaan yksikössä tai ryhmässä. Lapsen varhaiskasvatuskeskusteluissa huoltajat voivat nostaa keskusteluun omaa lasta koskevia asioita sekä antaa palautetta varhaiskasvatuksesta. Henkilöstön kannattaa hyödyntää vasukeskustelut myös toiminnan arvioinnin tilanteina.

Huoltajilla on mahdollisuus vaikuttaa lapsensa päiväkodin tai lapsiryhmän toimintaan yksikössä tai ryhmässä tehtävillä kyselyillä tai vanhempainilloissa.

Ensisijaisesti laatuun liittyvät epäkohdat hoidetaan keskustelemalla ryhmässä tai yksikön johtajan kanssa. Huoltajat voivat kuitenkin tehdä muistutuksen varhaiskasvatuksen toiminnasta ja laadusta ja siihen liittyvästä kohtelusta. Muistutukseen liittyvät toimintatavat on kuvattu varhaiskasvatuksen verkkosivuilla.

Lapsivaikutusten arviointi päätöksenteossa ja laadun varmistamisessa

Lapsen oikeusperustaisuus huomioidaan laadun arvioinnissa. Varhaiskasvatuksen hallinnossa lapsivaikutuksen arviointia tehdään Nokian kaupungin ohjeistuksen mukaisesti. Lapsivaikutuksia arvioidaan varhaiskasvatuksessa myös yksikötason muutoksissa ja kehittämistyössä esimerkiksi lapsiryhmiin, henkilöstöön tai päivän rakenteisiin liittyen. Lapsivaikutusten arviointia tehtäessä, tulee tunnistaa, mihin lapsen oikeuden toteutumiseen muutoksella voi olla vaikutusta. Vaikuttaako se esimerkiksi lapsen tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin (materiaaliset, fyysiset, emotionaaliset tarpeet, leikki, liikkuminen, riittävä lepo, yksityisyys) tai haavoittuvassa asemassa olevien lasten (esim. vammaiset lapset, sijoitetut, maahanmuuttajat) oikeuksien toteutumiseen.

Tämän lisäksi arvioinnissa voidaan hyödyntää lasten näkemyksiä ja kokemuksia. Niitä voidaan kartoittaa erilaisin tavoin.